FAJAUKA

Časopis Spolku Slovákov z Bulharska
Kultúrno – spoločenský štvrťročník

Ročník VIII. september 2026 3/2026

ISSN 2644-593X

Internetové vydanie redakcia.fajauka@gmail.com www.ssb.sk

OBSAH

ÚVODNÉ SLOVO 3

ROZHOVOR
Rozhovor s veľvyslankyňou Bulharskej republiky..... 4

ZO ŽIVOTA SPOLKU
Jubilanti/Oslávenci 6
Boli sme 7
Zájazd do Vojvodiny (Anna Kolláriková) 8

VÝROČIA A OSOBNOSTI
Karol Kotinský v dejinách evanjelickej cirkvi Ambrózfalvy (György Csirik) 14

TÉMA
Bihorskí Slováci (Juraj Cigáň, Peter Chrastina) 17

SPOMIENKY
O rozprávaní zo života (Ján Botik) 24

Z TVORBY NAŠICH KRAJANOV
Z tvorby Ondreja Štefanka 25

NAŠI NAJMENŠÍ KRAJANIA
Chytráčik 26

ZO ŽIVOTA INÝCH SPOLKOV
Cez Nadlak je... 27

GRADINÁRSKA RUBRIKA
Cesnak 28

DO SPOLOČNOSTI
Oslovovanie 29

TRADIČNÉ RECEPTY
Ťopalo 30

Časopis Spolku Slovákov z Bulharska / Vychádza štvrťročne / Redakcia si vyhradzuje právo krátenia a úpravy príspevkov / Neobjednané rukopisy nevraciame / Príspevky prijímame v elektronickej podobe / Uverejnením príspevku v časopise dáva autor redakcii súhlas na jeho uverejnenie

Šéfredaktor: Katarína Koňariková
Redakčná rada: Martin Mikuláš, Zuzana Trunnerová, Darina Voleková, Adriana Reptová, Martin Štrbka
Jazyková korektúra: Darina Voleková
Grafická úprava: Anna Kolláriková
Ilustrácie: Štefan Jančík a ilustrácie pripravené s použitím umelej inteligencie (ChatGPT – OpenAI)
Adresa redakcie: Radničné námestie 9, 821 05 Bratislava
e-mail: redakcia.fajauka@gmail.com
Internet: www.ssb.sk
ISSN: 2644-593X

Fotka na prednej strane obálky: Zájazd na Bihor, máj 2026

ÚVODNÉ SLOVO

Milí krajania,

s úctou a vďačnosťou vám prinášame ďalšie číslo nášho časopisu, ktorý sa aj tentoraz usiluje zachytiť život, príbehy, osobnosti a udalosti späté so slovenským krajanským prostredím. Každé nové číslo je pre nás nielen príležitosťou podeliť sa o to, čo sa v našom Spolku a medzi našimi krajanmi udialo, ale aj pripomenúť si, čo nás spája a čo stojí za to uchovávať pre ďalšie generácie.

Aj tentoraz sme pre vás pripravili pestrú mozaiku príspevkov. V úvodnom rozhovore sa stretávame s veľvyslankyňou Bulharskej republiky, ktorá nám ponúka pohľad na vzťahy, spoluprácu a vzájomné porozumenie medzi národmi. Rubrika *Zo života Spolku* prináša pohľady na našich jubilantov a oslávencov, ale aj spomienky na spoločné chvíle a podujatia. Nechýba ani príspevok Anny Kolárikovej o zájazde do Vojvodiny, ktorý nám približuje život a tradície slovenských komunít za hranicami.

V rubrike *Výročia a osobnosti* sa vraciame k osobnosti Karola Kotinského a jeho miestu v dejinách evanjelickej cirkvi Ambrózfalvy. Nosnou témou tohto čísla sú Bihorskí Slováci, ktorým sa vo svojom príspevku venujú Juraj Cigáň a Peter Chrastina. Ich text nám opäť pripomína, aké rozmanité a zároveň pevné korene má slovenský život mimo územia Slovenska.

Svoje miesto majú v časopise aj spomienky a rozprávania o živote. Práve prostredníctvom osobných príbehov sa minulosť stáva bližšou a zrozumiteľnejšou. V rubrike *Z tvorby našich krajanov* si pripomenieme tvorbu Ondreja Štefanka a najmladším čitateľom je venovaná rubrika *Naši najmenší krajania* s Chytráčikom.

Na stránkach časopisu sa pozrieme aj za hranice nášho bezprostredného spolkového života. Rubrika Zo života iných spolkov prináša pohľad na významnú prehliadku slovenskej ľudovej piesne Cez Nadlak je…, ktorá už desaťročia spája slovenské komunity Dolnej zeme a prostredníctvom piesne, hudby a tradícií pripomína spoločné kultúrne korene.

A keďže tradícia žije aj v každodennosti, nechýbajú ani naše obľúbené rubriky. *Gradinárska rubrika* nás tentoraz zavedie k cesnaku. Rubrika *Do spoločnosti* nám pripomenie význam správneho oslovovania a v rubrike *Tradičné recepty* sa môžete nechať inšpirovať jedlom s názvom Ťopalo od Magdušky Antalíkovej.

Keď sa obzrieme za tým všetkým, čo sa nám podarilo spoločne uskutočniť, uvedomujeme si, že časopis nie je iba súborom článkov. Je predovšetkým svedectvom o ľuďoch, ktorí tvoria náš spolkový život. O tých, ktorí prichádzajú na podujatia, pomáhajú pri ich organizácii, zachovávajú jazyk, piesne, zvyky a tradície a svojou každodennou prácou udržiavajú slovenskosť živú.

Preto mi dovoľte vysloviť úprimné poďakovanie za vašu priazeň, podporu a dôveru, ktorú prejavujete nášmu Spolku i nášmu časopisu. Veľmi si vážime každého, kto nám pomáha, povzbudzuje nás, prispieva svojimi článkami, fotografiami, spomienkami alebo jednoducho zostáva naším čitateľom.

S pokorou si uvedomujeme, že to, čo dnes máme, nevzniklo zo dňa na deň. Je to výsledok práce a obetavosti mnohých ľudí pred nami i medzi nami. Našou úlohou je na túto prácu nezabudnúť, nadviazať na ňu a odovzdať ďalej to najcennejšie, čo máme – jazyk, kultúru, tradície, pamäť a pocit spolupatričnosti.

Ďakujeme za vašu priazeň nášmu Spolku i časopisu a za to, že spolu s nami pomáhate udržiavať živé to, čo nás spája.

Ing. Katarína Koňariková, PhD.

Rozhovor s veľvyslankyňou Bulharskej republiky

Pani veľvyslankyňa, na Slovensku pôsobíte ako nová veľvyslankyňa Bulharskej republiky. Čo vás na Slovensku po príchode najviac prekvapilo a čo vám, naopak, bolo okamžite blízke?

Do Bratislavy som pricestovala vo februári tohto roka, keď sa začal môj mandát mimoriadnej a splnomocnenej veľvyslankyne Bulharska. Som rada, že môžem pôsobiť v krajine, ktorú poznám, mám k nej vzťah, zaujíma ma a ktorú som navštívila už desiatkykrát. Príjemne ma prekvapila zlepšená infraštruktúra v hlavnom meste a tiež to, že sa neustále opravujú rôzne pamiatky a budovy s historickou hodnotou. Aktívna kultúrna činnosť, napríklad v Starom Meste, je tiež skvelou príležitosťou – desiatky festivalov, koncertov a podujatí dávajú ľuďom možnosť obohacovať sa.

Hovoríte plynule po slovensky, čo je medzi diplomatmi určite veľkou výhodou. Aký máte vzťah k slovenskému jazyku a kde ste sa ho naučili? Čo sa vám na slovenčine páči a čo bolo pre vás najťažšie?

Slovenský jazyk som sa naučila počas štúdia na Sofijskej univerzite, kde som vyštudovala slovenskú filológiu. Veľmi mi pomohla aj možnosť absolvovať počas štúdia niekoľkokrát jazykové pobyty. Neskôr v Slovenskej akadémii vied som mala šancu dvakrát byť štipendistkou a ako vedecká pracovníčka som strávila roky v slovenských vedeckých ústavoch. Mala som tak možnosť spoznávať nielen kultúru a ľudí v hlavnom meste, ale aj cestovať, navštevovať historické regióny a mestá, bližšie

J. E. Snežana Yoveva-Dimitrova, veľvyslankyňa Bulharskej republiky na Slovensku

spoznávať Slovákov a ponoriť sa do jedinečného slovenského prostredia a etnokultúry.
Ochota pomôcť a dobrosrdečnosť slovenského národa sú charakteristické a cudzinec si ich veľmi dobre zapamätá, keď sa tu potrebuje zorientovať a prispôsobiť. Ako študentka som si počas svojho pobytu na Slovensku vytvorila krásne spomienky, ktoré mi akoby aj dnes implicitne pomáhajú rýchlejšie sa zorientovať.

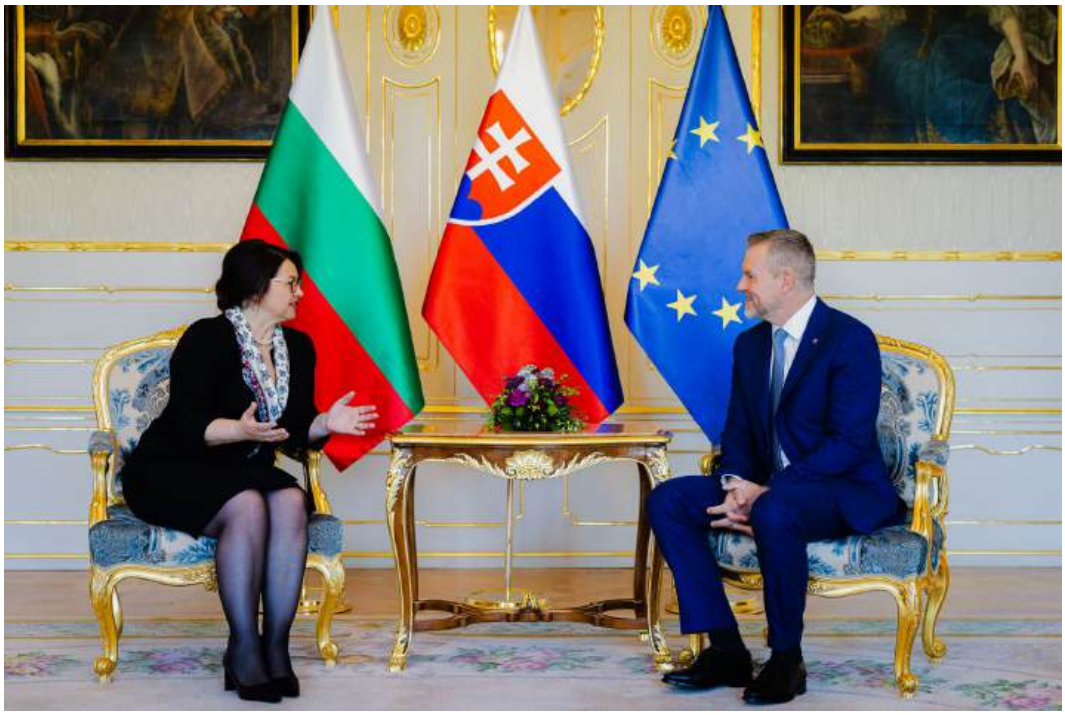
V našom Spolku sa venujeme najmä Slovákom, ktorí žili v Bulharsku a po reemigrácii sa vrátili na Slovensko. Ako vnímate túto osobitnú kapitolu spoločnej histórie a čo podľa vás znamená pre dnešné slovensko-bulharské vzťahy?

Som oboznámená s činnosťou Slovákov, ktorí kedysi žili v Bulharsku, a myslím si, že ide o mimoriadnu príležitosť na zbližovanie našich vzťahov. Výskumy, ktoré v priebehu rokov uskutočňovali vedci z Bulharskej akadémie vied o Slovákoch žijúcich najmä v okolí Plevenu, sú dôležitým dôkazom toho, že keď poznáme kultúru a folklór našich blízkych, môžeme spoločne budovať priateľstvá a partnerstvá. Preto patrí môj rešpekt aj vašej organizácii za to, že rozvíjate svoju činnosť a odovzdávate túto rodovú históriu z Bulharska aj svojim novým generáciám, aby vedeli, odkiaľ pochádzali ich predkovia.

Kultúra je často tým najlepším spôsobom, ako sa môžu národy navzájom spoznať. Ktoré oblasti bulharskej kultúry by ste chceli na Slovensku viac predstaviť a naopak – čo zo slovenskej kultúry by ste radi priblížili Bulharom?

Kultúra je mäkkou silou diplomacie a mocným nástrojom, pomocou ktorého môžeme zbližovať národy. Moje predchádzajúce pôsobenie vo funkcii riaditeľky Štátneho kultúrneho inštitútu pri ministrovi zahraničných vecí Bulharska ma motivuje, aby som bola v tomto smere aktívna a hľadala možnosti, ako využiť kultúru aj na podporu cestovného ruchu. Preto aktívne propagujeme rôzne destinácie v Bulharsku prostredníctvom rozmanitých výstav – napríklad fotografickej výstavy o Burgase - hostiteľovi Eurovízie 2027, na letisku v Bratislave, výstav na plote veľvyslanectva či putovných výstav mimo Bratislavy, napríklad v Banskej Bystrici, a mnohých ďalších.
Očakávam tiež aktívnu spoluprácu s Vysokou školou výtvarných umení a Slovenskou národnou galériou, aby sme tu mohli propagovať súčasné umenie, ako aj slovenské umenie v Sofii, o ktorom sa u nás zatiaľ vie pomerne málo.

Diplomatická práca je náročná a časovo intenzívna. Čomu sa rada venujete vo voľnom čase a čo vám pomáha načerpať energiu?

Práca diplomata je pre mňa mimoriadne zaujímavá a zodpovedná – neustále čítam a oboznamujem sa s novými témami, ľuďmi a výzvami. Keď mám čas, rada navštevujem galérie a múzeá. Zaujíma ma súčasné umenie a už mám aj svoje obľúbené miesta, ako napríklad Danubiana, Nedbalka a Slovenská národná galéria – vždy sa tam konajú nové zaujímavé výstavy a inštalácie. Veľmi sa mi páčia aj takzvané komentované prehliadky, pri ktorých sa dozvedáme nové informácie o autorovi a jeho dielach. To ma inšpiruje.

Veľmi príjemné sú aj prechádzky popri Dunaji. Rieka v meste vždy prináša osobité čaro a Bratislava má privilégium, že toto čaro môže ponúknuť.

Keď máte voľný víkend bez pracovných povinností, ako ho najradšej trávite? Máte na Slovensku už svoje obľúbené miesta, kam sa rada vraciate?

Spoznávam Slovensko a cez víkendy cestujem, keď mám možnosť. S radosťou som objavila rozprávkovosť a krásu Bojnického zámku a už som ho navštívila dvakrát. Príbehy o histórii rodu Pálffyovcov sú veľmi pútavé a nenechám si ich ujsť.

Pôsobivý je aj kaštieľ vo Svätom Antone, ktorý má spojitosť aj s bulharskou históriou. Plánujeme tam niekoľko iniciatív, o ktorých budete čoskoro počuť.

Je ešte veľa miest, ktoré mám pred sebou, a ktoré chcem navštíviť. Verím, že budem mať túto možnosť počas svojho mandátu, ktorý sa teraz začína.

Bulharsko aj Slovensko majú bohatú kuchyňu a silné rodinné tradície. Máte obľúbené bulharské či slovenské jedlo alebo rodinný recept, ktorý má pre vás osobitný význam?

Moje najobľúbenejšie slovenské jedlá pochádzajú ešte z mojich študentských čias a dodnes majú tú nezabudnuteľnú chuť – vyprážaný syr, omáčka a dobré slovenské pivo.

Nezabúdam ani povzbudzovať svojich hostí z Bulharska, aby tieto jedlá, ako aj ďalšie tradičné slovenské špeciality, ochutnali. Priznávam, že niektoré bulharské jedlá mi tu chýbajú, napríklad tradičná grilovaná kuchyňa – kebapčeta alebo kjufte, prípadne tarator či šopský šalát. Všetko sa však dá pripraviť, ak sa to dobre zorganizuje. Jedlo je dôležitým spojivom medzi ľuďmi a treba pripomenúť, že stále existujú bulharskí pestovatelia zeleniny, ktorí produkujú aj známe bulharské ružové paradajky – chuť Bulharska.

Čo by ste ako veľvyslankyňa chceli počas svojho pôsobenia na Slovensku dosiahnuť alebo zanechať? Je nejaký konkrétny projekt či oblasť spolupráce, ktorej by ste sa chceli osobitne venovať?

Počas svojho mandátu by som chcela posilniť hospodársku spoluprácu medzi oboma krajinami. Myslím si, že existuje nevyužitý potenciál. Aj v oblasti cestovného ruchu máme čo ďalej rozvíjať – naším cieľom je, aby sa slovenskí turisti opäť vo veľkom počte a aktívne vracali k nášmu Čiernemu moru, tak ako to bolo v 80. a 90. rokoch.

Rovnako chceme rozvíjať kultúrny a kúpeľný či SPA turizmus. Z Bratislavy existujú priame letecké spojenia a budem pracovať na tom, aby neboli len sezónne, ako aj na obnovení leteckého spojenia medzi oboma hlavnými mestami.

Budem pracovať aj na oživení politických vzťahov, ktoré sú priateľské a partnerské.

Ďakujeme za rozhovor

- zhovárala sa Katka -

JUBILANTI / OSLÁVENCI

V MENE SPOLKU SLOVÁKOV Z BULHARSKA

Všetko najlepšie

Štefan Botík	17. 7. 1943
Ľudovít Čech	24. 7. 1940
Milan Červenák	2. 7. 1955
Ondrej Ďuriš	29. 7. 1947
Zuzana Frgelecová rod. Marečková	15. 7. 1948
Anna Kolániková rod. Ferkovová	25. 7. 1954
Anna Lavrovičová rod. Kalužiková	4. 7. 1937
Jarmila Mancovičová rod. Marečková	31. 7. 1963
Anna Opletalová rod. Holíková	11. 7. 1939
Žofia Zaťková rod. Čemanová	5. 7. 1937
Anna Patáková	5. 8. 1940
Jarmila Bajzová	7. 8. 1953
Anna Barčáková rod. Červenáková	5. 8. 1950
Milan Čeman	13. 8. 1958
Ondrej Ferkov	19. 8. 1938
Anna Hekelová rod. Mikulášová	24. 8. 1933
Marián Jančík	9. 8. 1968
Mária Marečková rod. Marečková	8. 8. 1948
Monika Porjesová rod. Jančíková	12. 8. 1969
Anna Puškárová rod. Vlčevová	28. 8. 1950
Žofia Samporová rod. Jančiková	21. 8. 1938
Viliam Stránsky	25. 8. 1942
Ondrej Sýkora	29. 8. 1951
Anna Šimilovičová rod. Vaňová	13. 8. 1939
Anna Tutičová	25. 8. 1954
Pavol Holík	24. 9. 1940
Milan Jančík	30. 9. 1943
Martin Kolárik	20. 9. 1974
Anna Kolániková	17. 9. 1952
Mária Kubovičová rod. Červeňáková	11. 9. 1965
Zdeňek Markuš	22. 9. 1963
Mária Melichová	7. 9. 1955
Mikuláš Vladislav	27.9.1952
Peter Ševčík	4. 9. 1948
Martin Štrbka	24. 9. 1980
Mária Turanská rod. Miťková	21. 9. 1935
Mária Vlková	8. 9. 1951

Farby jesene

Tohtoročné leto nám ukázalo, že teplomery môžu ukazovať aj úplne iné hodnoty, než na aké sme boli zvyknutí. To, že sa dokonca dvakrát podarilo prekonať teplotný rekord svedčí o tom, že sa naše mierne pásmo postupne mení. Už vidíme v záhradách hmyz, ktorý sme vídali len na letných dovolenkách v podstatne južnejších častiach Európy. A niektoré druhy našich bežných spevavcov zase videli až kdesi v Škandinávii.

Ale konečne aj do našich končín zavítala jeseň so svojou typickou paletou farieb.

Slnko zapadá skôr, dni sa skracujú. Začíname ráno chodiť do práce potme. Deti nastúpili znovu do škôl. A dovolenky nám pripomínajú fotky a drobné suveníry na poličke. Občas sa neveriacky zahľadíme na fotky teplomera, ktorý nemilosrdne ukazoval štyridsať stupňov a viac. Chvalabohu, už nám momentálne ukazuje podstatne prívetivejšie čísla.

Pohľad z okna začína naznačovať prvé zmeny v prírode. Tí, ktorí majú záhradku už zberajú plody svojej práce. V kuchyni vonia lečo z čerstvej papriky a paradajok, niekoré gazdinky si ho chystajú do pohárov na zimu. Inde už vo veľkom kotli miešajú sladučký, voňavý slivkový lekvár. Jabĺčka a hrušky visia na konároch a už sa tešia, ako budú oddychovať v bedničkách po zbere. Vo vinicich veľké strapce hrozna sa vyhrievajú v teplých lúčoch jesenného slnka a naberajú svoju typickú sladkosť. Osi a sršne už veselo degustujú a hlásia, že to bude tento rok super.

Spomínala som paletu farieb. Áno, jeseň je obdobie veľmi bohaté na zmenu farieb. Vyfarbujú sa plody na stromoch, začínajú kvitnúť typické jesenné kvety, chryzantémy, a tie majú naozaj veľa druhov. Na kríkoch sa objavujú bobuľky rôznych veľkostí, krásne červené šípky sú veľmi dobrým príkladom. Všetky listnaté stromy a kríky už začali so svojou každoročnou premenou. Menia farbu. Je to naozaj úžasné sledovať, ako je to pomaly každý deň iné. Na jednom strome možu byť naraz listy viacerých farieb. Nádherné divadlo.

Polia v našom okolí začínajú zívať prázdnotou. Zlaté klásky už kombajn premenil na zrnká a tie sa v sýpkach chystajú na svoje jediné poslanie. Na konci z nich bude voňavý chlebík, prípadne čerstvý rožok.

K jeseni od nepamäti patria aj jarmoky. V minulosti tam ľudia predávali to, čo si sami dopestovali, prípadne vychovali. Kupovali sa tam zásoby na zimu, stretávali sa tam rodina a známi. Aj dnes sa organizujú jarmoky. Niektoré majú naozaj veľmi dlhú tradíciu, ako napríklad *Trnavský jarmok*. Aj keď už nie sú to, čo bývalo v minulosti, stále tam tá atmosféra zostala. Zlatistý burčiak, lokše s pečienkou a cigánska s opraženou cibuľkou. Bez týchto dobrôt by nebol jarmok jarmokom. Pre deti cukrová vata, balóny a kolotoče.

Jarmok, to je taká oslava hojnosti, ktorá zároveň hovorí o tom, že za pár týždňov príde chladné obdobie. Obdobie vegetačného kľudu, keď sa všetko bude chystať na zimu. Tak si ešte užívajme teplé jesenné dni, otvorme okná, nech vôňa týchto dní vstúpi aj do našich príbytkov. Prípadne aj s pohárom burčiaka v ruke poseďme s rodinou a známymi.

A mám ešte jedno lepšie riešenie. Čo takto zavítať do Trnavy? Pozrieť si Malý Rím a v poobedňajších hodinách prísť do mestskej časti Kopánka. Pýtate sa, že čo tam? 10.10.2026 sa tam uskutoční naše tradičné stretnutie krajanov, členov nášho Spolku. Poznávacie znamenie je tiež už tradičné...výborná spoločnosť, dobrá nálada, dobré jedlo a dobrá hudba. Neváhajte a prídite.

- Adrika Reptová, rod. Červeňáková -

BOLI SME

Dňa **16. septembra** sme sa v Mestskej knižnici v Bratislave zúčastnili prednášky venovanej 20. výročiu úmrtia učiteľky Zuzany Ďuricovej Sochovej z Gornej Mitropolije. Prednášku viedla Katarína Koňariková. Podujatie bolo príležitosťou pripomenúť si osobnosť a odkaz Zuzany Ďuricovej Sochovej, ktorá sa významne zapísala do života slovenskej komunity v Gornej Mitropoliji. Stretnutie v príjemnom prostredí zároveň vytvorilo priestor na spomínanie, poznávanie histórie a pripomenutie významu osobností, ktoré svojou prácou prispievali k zachovávaniu slovenského jazyka a kultúry medzi Slovákmi žijúcimi v zahraničí.

Dňa **17. - 19. septembra** sme sa zúčastnili 20. vedecko-pedagogickej konferencie pedagógov biochemických odborov lekárskych fakúlt ČR a SR, na ktorej Katarína Koňariková vystúpila s prednáškou na tému „Akadémia mladých vedcov Dolnej zeme ako inovatívny model vedecko-pedagogickej spolupráce v biomedicínskom vzdelaní slovenských komunít v zahraničí“.
Prednáška bola súčasťou bloku Pedagogické inovácie, odborné oznámenia a výsledky výskumu.

Dňa **29. septembra** sme si dopriali príjemný kultúrny večer plný smiechu, dobrej nálady, hudby a skvelých hereckých výkonov. Tri hlavné hrdinky sa na narodeninovej oslave stretávajú so svojimi každodennými starosťami – so starnutím, zdravím, deťmi, prácou i mužmi. Namiesto smútku však volia smiech a nadhľad. Predstavenie nás pobavilo, rozosmialo a pripomenulo, že aj životné problémy sa dajú zvládať s humorom. Odchádzali sme s dobrou náladou a úsmevom.

Prednášky v Mestskej knižnici v Bratislave z cyklu Podvečery Združenia Spolkov dolnozemských Slovákov

Dňa **21. októbra** - ***Pavol Samuel - básnik zo Slovenského Komlóša.***
Tému odprednáša Ing. Michal Hronec.

Zájazd na Dolnú zem

Po stopách našich predkov

Spolok Slovákov z Bulharska už tradične usporadúva výlety na dolnú zem. Vždy si myslíme, že už niet čo vidieť, že už všetko vieme, že sme už všetko videli. Ale Katka pre nás pripraví vždy nejaké prekvapenie a my s nadšením vnímame tieto novosti. Preto sa nečudujeme, že o zájazdy je vždy veľký záujem a ľudia si radi prispôsobujú svoje dovolenky termínom našich zájazdov.
Nebolo to inak ani tento rok.

BIHOR

O Bihore nám Katka začala rozprávať asi dva roky dozadu, keď tam navštívila slovenské školy so skupinou spisovateľov a stovkami rozprávkových kníh, kde usporiadali besedy pre deti. Dovtedy sme len nejasne vedeli, že aj tam žijú Slováci ale nič podrobnejšie sme o nich nevedeli. Iba to, že sú katolíci. Katka dovtedy ospevovala tento kraj, až sme sa na výbore rozhodli usporiadať zájazd aj medzi týchto našich krajanov.
Hranicu Maďarsko-Rumunsko sme prechádzali na hraničnom prechode Ártand-Bors v smere na Oradeu. Oradea alebo Veľký Varadín, je hlavné mesto župy Bihor. Názov Varadín pochádza z maďarského Vár – teda hrad, pevnosť. V roku 1113 bolo mesto známe pod názvom Waradium. Bolo súčasťou Uhorska do roku 1918, kedy sa stalo súčasťou Rumunska. V meste žije maďarská aj slovenská menšina.

***

Náš autobus stúpal zákrutami tuším až na vrchol Apusenských vrchov, ktoré sú súčasťou Karpát. A ako náš sprievodca Juraj Cigan správne poznamenal – tu sme na Slovensku a dívame sa dole na Rumunsko. Lebo toto je naozaj slovenský kraj so slovenskými obcami, školami, kostolmi a slovenským ľudom, ktorý rozpráva krásnou mäkkou slovenčinou. Slováci osídlili tieto vrcholy hôr, ktoré sa týčia do výšky 750 metrov.
Šoféri mali čo robiť, ale my sme mohli obdivovať krásne hory a doliny, až sa pred nami rozprestrela nádherná lúka lemovaná novými chatkami, v ktorých sme mali bývať.
Večeru sme mali v podobe opekačky („skara“), za pomoci starostu Benedeka Lašaka a nášho sprievodcu Juraja Cigana sme mali pripravené „pržole“ – opekaná krkovička, „mitite“ – teda kibabčetá, opekaná slaninka, k tomu nakladaná zelenina – no postarali sa svedomite o nás a ešte si s nami aj veľmi srdečne podebatovali.
Ráno, po raňajkách, sme sa vybrali autobusom na prehliadku Bihoru. Počas cesty nás

Juraj oboznamoval s históriou tohto kraja a Slovákov, ktorí sa sem presťahovali koncom 18. a začiatkom 19. storočia z Oravy, Kysúc, Gemera, Šariša a Zemplína. Dôvodom ich sťahovania bola práca v lesoch, sklárskych hutách a baniach. Toto prostredie bolo podobné tomu ich na Slovensku. Pritom nejde o jednu súvislú obec ale o sieť slovenských dedín roztrúsených po kopcoch. Žili a žijú teda v izolácii ale kolektívne.

Najstaršia slovenská obec je Bodonoš, ktorá vznikla v roku 1785. Potom nasledovali ďalšie, ako Nová Huta, Gemelčička, Čerpotok, Šurany, Borumlak, Varzaľ, Stará Huta, Židáreň, Nový Šastelek a Bojovské.

Najpozoruhodnejším príkladom je Nová Huta, kde žije viac ako 1300 Slovákov, čo je drvivá väčšina.

Slováci na Bihore si uchovali slovenčinu. Ale nie je to dnešná spisovná slovenčina. Počujeme v nej aj archaické nárečové prvky. S vlastným nárečím, zvykmi, piesňami, rodinnými väzbami a osobitou históriou tu existujú viac ako 200 rokov.

Slováci, ktorí sa sem presťahovali, boli, a nakoniec aj ich potomkovia sú, robotní. Robia všetci bez ohľadu na postavenie. Vybudovali si domy, nové cesty v horách, školy, kostoly. Pracovali v sklárňach aj pri ťažbe dreva. Ich prvoradým cieľom bolo zachovanie identity, preto považovali slovenské školstvo za najdôležitejšie. To sme nakoniec videli aj pri návšteve škôl. Dokonca v Bodonoši existuje aj slovenské lýceum. Aby deti motivovali, rozvinuli mimoškolskú činnosť a rôzne aktivity. 25. mája napríklad oslavujú Deň slovenského jazyka. Nie je to iba obyčajný „jazykový sviatok“. Je to spôsob, ako si komunita pripomína, že slovenčina je súčasťou identity, histórie a každodenného života. Tento deň vyhlásil rumunský parlament v roku 2014 na podnet Adriána-Miroslava Merku, predsedu Demokratického zväzu Slovákov v Rumunsku. Je to výnimočná vec, čo dokazuje uznanie slovenskej národnostnej

menšiny a jej práva zachovávať si jazyk a kultúru. Vtedy sa v slovenských obciach organizujú školské, kultúrne a spoločenské programy, pričom počuť slovenské piesne, sledujeme folklór a tanec, divadelné vystúpenia, recitáciu, prezentuje sa slovenská literatúra, usporadúvajú sa výstavy z prác detí slovenských škôl.

Slovenčina tam nie je iba predmetom v škole alebo jazykom slávnostného príhovoru. Je živým jazykom mladých ľudí.

Dôkazom toho, ako žili a pracovali Slováci na Bihore, je aj Huta Slávia – „múzeum v krajine“, náučný chodník po stopách Slovákov v Novej Hute, kde sa stretneme s remeslami všetkého druhu. Vidíme tu 100-ročný vodný mlyn aj s pekárňou chleba, múzeum skla, kováčsku dielňu, pálenicu, zariadenia na spracovanie obilia, lisovanie oleja, históriu prvej sklárne. Pri prechádzke po Hute Slávia si môžeme spojiť históriu migrácie Slovákov asi takto: les – drevo (drevorubači) – uhlie (uhliari) – sklárska výroba (sklári) – vznik osady.

Mali sme dosť času všetko si poobzerať, v tomto príjemnom prostredí sme mali zabezpečený obed aj večeru. Po obede sme odišli do Gemelčičky kde nás privítala riaditeľka školy Miluška Koňariková. S kostolom nás potom zoznámil pán farár Roľník. Večeru sme mali opäť v Huta Slavia a potom sme sa odobrali do chatiek a ráno po raňajkách sme ešte navštívili kostol v Hute umiestnený v prekrásnom horskom prostredí, hotový raj. Potom sme už nasadli do autobusu a rozlúčili sme sa s týmto krajom, ktorý je dôkazom toho, že slovenská nátura dokáže žiť všade.

Kým opustíme rumunský Bihor, nedá mi nespomenúť ešte jedno meno – Michal Dočolomanský, ale najmä jeho otec Rudolf. Ten pôsobil ako učiteľ a kultúrny pracovník medzi Slovákmi v sedmohradskom Rudohorí, ktoré zasahuje do dnešnej župy Bihor. Učil na slovenských školách a

venoval sa kultúrnemu a náboženskému životu tamojšej slovenskej komunity. Konkrétne pôsobil napríklad v Borumlake (Boromlak) v Bihore. Práve tam v roku 1938 vytvoril malú repliku sochy Krista Spasiteľa z Ria de Janeiro. Michal Dočolomanský sa v Bihore nenarodil a podľa dostupných prameňov tam ani dlhodobo nevyrastal. Narodil sa v roku 1942 v Nedeci (dnes Niedzica v Poľsku), teda už po otcových rokoch pôsobenia v Rumunsku. Jeho matka Florianna bola Rumunka a rodičia sa spoznali práve počas Rudolfovho pôsobenia v Sedmohradsku.

BULHARSKO

Čakala nás celodenná cesta autobusom do Bulharska. Po perfektných rumunských, aj keď nie diaľničných, cestách sme po prekročení bulharských hraníc „vplávali“ priamo do reality bulharského prostredia. Po cestách-necestách sme vo večerných hodinách docestovali do Plevenu, do hotela Rostov.

Na druhý deň bola naplánovaná návšteva Gornej Mitropolije a Podemu. V Gornej Mitropoliji nám v kultúrnom stredisku (čitalište) deti predviedli svoje vystúpenie v podobe tanca a spevu, s obdivom a skrytou závisťou som pozerala na javisko, ktoré sa hmýrilo bulharskými vlajkami a deti sa vôbec necítili trápne, keď takto oslavovali svoju vlasť.

Samozrejme, nemôžeme nenavštíviť aj slovenskú školu. Na vrelé uvítanie sme už zvyknutí. Deti od nás dostali sladkosti, ešte bol čas, aby si – kto chce- pozrel cintorín, alebo sa len tak poprechádzal po dedine a potom sme sa pobrali ďalej za svojím programom.

Po obede v Dolnej Mitropoliji sme navštívili Podem. Privítanie na obštine za prítomnosti starostu a prechádzka po dedine už tradične patrí k zvyklostiam pri návšteve „našich“ dedín. Zavítali sme aj do kostola, ktorý teraz slúži pravoslávnej cirkvi. Nazreli sme

potichučky aj do slovenskej školy, kde sídli škôlka, ale deti práve spali, tak sme im nechali lentilky a v tichosti sme sa vytratili.

Na druhý deň bola naplánovaná Brašljanica a Vojvodovo. Starosta v Brašljanici sa pochválil novým vybavením v bulharskej škole. Zamierili sme aj k slovenskej škole, ktorá ako zdravotné stredisko už prestala fungovať, a tak teraz tam len stojí a stojí a chátra.

V Brašljanici nám už tradične deti v bulharskej škôlke predvádzajú to, čo sa naučili. Helenka im na záver porozdávala lentilky a my sme pokračovali ďalej.

Neďaleko je aj pravoslávny kostol, ktorý sme si išli pozrieť a dlho sme sa tam na ulici rozprávali so známymi, podaktorí si našli aj domček svojich predkov.

Po obede v Dolnej Mitropoliji sme odišli do Vojvodova. Tam nás čakalo vrelé privítanie s bohatým občerstvením. Išli sme si pozrieť aj ich kostol a cintorín, ale bohužiaľ, v tejto dedine už nemáme žiadne väzby, avšak domáci si spomínajú a uctievajú svojich dávnych spoluobyvateľov, viac Čechov a málo Slovákov, ktorí tam kedysi žili. Vojvodovo bola prevažne česká dedina.

Ešte jedna noc v hoteli Rostov v Plevne a ráno po raňajkách odchod do Vojvodiny. Overené ubytovanie v Hložanoch sme mali už zabezpečené a po príchode tam a po večeri sme si po ceste autobusom mohli spokojne oddýchnuť v príjemnom prostredí pri jazere.

VOJVODINA

V báčskych Hložanoch nás privítala predsedníčka Spolku žien Vierka Miškovicová. Navštívili sme školu. Usadili nás v jednej triede, kde sme si mohli vypočuť, ako takáto slovenská škola a vôbec školstvo v Hložanoch funguje. Prvý učiteľ bol Jozef Sloboda, miestny roľník, ktorý deti učil čítať, písať, modliť sa a spievať. Výučba spočiatku prebiehala v modlitebnici. V roku 1802 si Hložančania postavili školu, čím sa

vytvorili pevnejšie podmienky pre organizované vzdelávanie. Veľmi významné bolo aj obdobie pôsobenia evanjelického farára a básnika Juraja Rohoňa (1773 – 1831). Spolu s Pavlom Jozefom Šafárikom a Michalom Godrom sa podieľal na založení Societas Slavica, vzdelávacej a literárnej spoločnosti, ktorá podporovala vzdelanosť, literárnu činnosť a kontakty medzi vzdelanými Slovákmi.

Hložany tak už začiatkom 19. storočia neboli iba poľnohospodárskou slovenskou osadou, ale aj jedným z centier kultúrneho života vojvodinských Slovákov.

V druhej polovici 19. storočia vznikla pri evanjelickom kostole ďalšia školská budova. Škola z roku 1888, ktorú miestni dodnes označujú ako „novú školu“, mala pred prvou svetovou vojnou až 400 žiakov. V roku 1921 bola pôvodne cirkevná škola zoštátnená. Dnešná škola nesie od roku 1965 meno Jozefa Marčoka Dragutina, hložianskeho rodáka. Od roku 1984 sídli v súčasnej školskej budove. Ide o Základnú školu Jozefa Marčoka-Dragutina a vyučovanie prebieha prevažne v slovenskom jazyku.

V roku 2021 si Hložany pripomenuli 250 rokov školstva. Hložianska škola je teda pekným príkladom toho, ako slovenské školstvo vo Vojvodine prežilo viac než dve a pol storočia. Od jednoduchého vyučovania v modlitebnici, cez cirkevnú školu a veľkú školu na začiatku 20. storočia až po dnešnú modernú základnú školu zostáva vzdelávanie jedným z najdôležitejších prostriedkov, ktorými si hložianski Slováci zachovávajú jazyk, kultúru a historické povedomie.

V súčasnosti má škola 119 žiakov a 22 učiteľov. Vyučovanie prebieha v slovenčine. To platí aj pre srbské deti, ktoré túto školu navštevujú. Srbský jazyk sa vyučuje ako miestny. Dejepis sa vyučuje podľa srbských osnov. Je tam aj časť o Slovensku.

Pri našej návšteve práve prebiehali skúšky ôsmakov. Pochopila som, že je to akási malá maturita. Skúšky prebiehajú zo slovenského jazyka, matematiky a jeden voliteľný predmet. Výsledky sa spočítajú a na základe vyhodnotenia, ktoré urobí počítač, si môžu žiaci vybrať z 20 možností, kde môžu pokračovať v štúdiu. Majú možnosť odísť do Petrovca na slovenské gymnázium alebo na zdravotnú školu v Novom Sade, kde prebieha vyučovanie aj v slovenčine alebo si môžu vybrať inú odporúčanú možnosť. Návšteva evanjelického kostola nás obohatila o ďalšie vedomosti. Privítal nás jeho súčasný farár Jaroslav Kopčok. Kostol je druhý najstarší po Petrovci.

Evanjelický cirkevný zbor bol založený v roku 1786 po vydaní Tolerančného patentu Jozefom II. a prvým farárom sa stal Peter Jesenský z Horného Jasena v Turci. Bohoslužby prebiehali v modlitebni, ale kostol bol dokončený a vysvätený v roku 1797. Juraj Rohoň bol druhým farárom. Bol nielen evanjelickým kňazom, ale aj básnikom, zberateľom ľudových piesní a vzdelancom. Spolu s Michalom Godrom a Pavlom Jozefom Šafárikom sa podieľal na založení vzdelávacej spoločnosti Societas Slavica. A s kostolom súvisí aj jedna pekná literárna kuriozita: pri príležitosti jeho posvätenia v roku 1797 Juraj Rohoň napísal pieseň, ktorá bola neskôr upravená aj pri posvätení ďalších slovenských evanjelických chrámov.

V roku 2023 bola pri kostole odhalená Rohoňovi pamätná tabuľa a okolie chrámu dostalo názov Park Juraja Rohoňa. Evanjelický cirkevný zbor mal počas svojej existencie 8 farárov. Prví piati pochádzali zo Slovenska, ostatní boli rodáci z Vojvodiny. Ani Hložany neobchádzajú problémy našej modernej doby. Začiatkom 20. storočia mal evanjelický zbor 3000 členov, teraz okolo 1350. Hrozbou je asimilácia, miešané manželstvá so Srbmi, ktoré viac

inklinujú k pravoslávnej viere ako k evanjelickej. Naviac odchod študentov na Slovensko, ktorých návrat nie je zaručený, mení celkovú situáciu Slovákov. Odluka cirkvi od štátu zaväzuje hradiť si všetky náklady, 35 ha zeme, ktorú vlastní a dáva do prenájmu už nestačí tak ako kedysi. Cirkev je závislá od členských príspevkov. Zbor registruje 50-60% pravidelne platiacich cirkevníkov, ostatní platia, keď im to vyhovuje. Keď nebudú peniaze, zanikne aj cirkevný zbor, zaniknú aj Slováci, lebo cirkev je ich nosnou silou.

Do našej dolnozemskej trasy bol zaradený aj Kysáč, kde sme ešte s našimi krajanmi neboli. Po obede v Hložanoch sme tam zamierili. Privítal nás riaditeľ Kultúrneho centra Pavel Suroví.
Súčasťou našej návštevy Kysáča bola aj prehliadka dediny cestou vo vláčiku. Poprevážal nás po takmer všetkých uliciach. Pristavil sa s nami pri etno-domčeku a galérii a neodradila ho ani porucha, kvôli ktorej sme mali prestoj asi pol hodiny ale napokon všetko dobre dopadlo a mohli sme pokračovať ďalej.
História Kysáča sa datuje od roku 1773, kedy sem prišli prví evanjelickí osadníci. Základom spoločenského života, ako to už

býva zvykom medzi našimi krajanmi, bol evanjelický cirkevný zbor. Kostol, v ktorom nás privítal pán farár Vladimír Lovás, sa staval v rokoch 1794 – 1799. V roku 1785 vznikla slovenská ľudová škola. Významnou osobnosťou bol Ján Branislav Mičátek, učiteľ, básnik a publicista, založil čitateľský spolok a knižnicu a stál pri počiatkoch organizovaného divadelníctva. Bol dokonca aj jedným z ľudí, ktorí sa v roku 1863 podieľali na založení Matice slovenskej.
Dojemná bola aj návšteva cintorína a hrobčeka malej Emky, ktorá aj napriek úsiliu lekárov a našej charitatívnej podpore podľahla zákernej chorobe.

Záver návštevy Kysáča patril dobrej večeri - sárma v reštaurácii Atlas bar a potom už len návrt do Hložian, aby sme sa mohli pobaliť a ráno po raňajkách odcestovať domov.

- ako -

Aj sme sa maľuvali

Karol Kotinský

***3. októbra 1906 - †9. februára 1968**

Slovenský evanjelický kňaz, kaplán a významný predstaviteľ dolnozemských Slovákov, ktorý pôsobil v Maďarsku aj na Slovensku v Košiciach a Dolných Salibách, bojoval za práva slovenských veriacich. Pôsobil na viacerých miestach, kde kázal v slovenskom jazyku. V Békešskej Čabe pracoval v redakcii časopisu Evanjelický Hlásnik a podieľal sa na vydávaní Tranovského kancionálu.

120. výročie narodenia Karola Kotinského

Zápisnice z roku 1937 ukazujú, že slovenský jazyk mal v evanjelickom zbore v Ambrózfalve čoraz menší priestor. Veriaci síce požadovali farára, ktorý ovládal slovenčinu, zároveň však v snahe dokázať svoje „maďarské cítenie“ súhlasili so zvýšením počtu maďarských bohoslužieb. Otázka slovenského farára zostávala dôležitou súčasťou života zboru, no jeho voľba napokon nebola schválená.

Karol Kotinský v dejinách evanjelickej cirkvi Ambrózfalvy

Karol Kotinský si zapísal svoje meno hlboko do dejín cirkevného zboru v Ambrózfalve. A to tým, že až trikrát sa podujal na získanie pozície zborového farára v Ambrózfalve. Jeho zápas ani raz nepriniesol želaný výsledok. Jeho neúspech nebol iba jeho osobným neúspechom, veď sympatie k jeho osobe a vôľa na jeho zvolenie sa jednoznačne prejavili aj zo strany cirkevného zboru.

Krátky životopis

Karol Kotinský (Kotyinszky Károly) sa narodil 3. októbra 1906 v obci Piliš (Pilis) na území dnešného Maďarska v slovenskej evanjelickej roľníckej rodine. Po ukončení piatich tried elementárnej školy v rokoch 1918–1922 absolvoval v susednej obci Monor štvorročnú meštiansku strednú školu. Následne sa zapísal do V. ročníka istého budapeštianskeho gymnázia, kde zmaturoval v roku 1926. Na jeseň roku 1926 začal prípravu na kňazské povolanie na Evanjelickej bohosloveckej fakulte Uhorskej kráľovskej Alžbetínskej univerzity v Šoproni (Sopron), ktorú na jar roku 1930 absolvoval s vyznamenaním. K ďalšiemu štúdiu požiadal o štipendium, ktoré mu aj udelili, čím sa umožnilo, aby v štúdiu teológie pokračoval ďalšie dva semestre v nemeckom meste Erlangen. Pred nástupom na štúdium v Nemecku strávil po mesiaci na Slovensku a v Rakúsku, a 2-3 týždne medzi dvoma semestrami v Nemecku navštevoval prednášky na teologickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. V auguste 1931 sa vrátil z Nemecka domov a v tomto roku, 26. augusta ho ordinoval Sándor Raffay, biskup Banského dištriktu Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania.

Následne začal svoju kňazskú službu, ktorú vykonával od 1.októbra 1931 do 15. januára 1932 v Slovenskom Komlóši (Tótkomlós), od 16. januára 1932 do 15. júla 1932 v Čemeri (Csömör), od 16. júla 1932 do 31. januára 1933 v Níreďháze (Nyíregyháza), od 1. februára 1933 do 15. apríla 1936 v Bíri (Bér), od 16. apríla 1936 do 31. augusta 1943 v Békešskej Čabe (Békéscsaba). Na týchto miestach pracoval celý čas ako kaplán. Miesto zborového farára nakoniec dostal v čase 2. svetovej vojny v okupovanej obci Palanka vo Vojvodine (dnes Báčska Palanka), kde slúžil od 1. septembra 1943 do 30. novembra 1947.

Následne sa prihlásil na presídlenie sa do Československa. Od 1. decembra 1947 do júna 1958 bol farárom v Dolných Salibách, potom na svojom už poslednom služobnom mieste, v Košiciach. Karol Kotinský zomrel 24. októbra 1990 v Košiciach a tu bol aj pochovaný.

Začiatky farárskej kariéry Karola Kotinského

Ukážka domu Slovákov v Maďarsku
Zdroj: https://tajhazszovetseg.hu/tajhaz/totkomlosi-szlovak-tajhaz/

Na svoje prvé pôsobisko, do Slovenského Komlóša sa dostal vo funkcii kaplána, a jeho najdôležitejšou úlohou bolo vyučovanie vierouky na štátnej ľudovej škole. Po tri a pol mesiaca ho jeho biskup vymenoval do Čemeru za kaplána k Gyulovi Jeszenszkému, ktorý v tom čase už pravdepodobne ťažko vedel vykonávať svoju prácu, a on od neho prevzal všetky jeho služobné úlohy. Krátke, sotva polročné obdobie strávené v Čemeri bolo rozhodujúce pre Kotinského ďalšiu kariéru. V súvislosti s jeho tunajším farárskym pôsobením boli sformované tie obvinenia, ktoré sa tiahli na pozadí všetkých neskorších útokov smerujúcich proti jeho osobe. Nalepili sa na jeho meno, v očiach cirkevných, dokonca aj štátnych predstaviteľov urobili z neho osobu nespoľahlivú, nežiaducu, dlhé roky mu bránili v tom, aby sa mohol naplno uplatniť na farárskej dráhe.

Z Čemeru ho zavolali do Níreďháze, kde strávil takmer pol roka. Následne si ho zavolal k sebe do Bíru ako seniorátneho kaplána Samu Mihalovics, senior Novohradského seniorátu Preddunajského dištriktu Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania v Maďarsku, pričom ho posmeľoval tým, že v senioráte sa v blízkej budúcnosti očakáva uprázdnenie viacerých farárskych pozícií.

Evanjelický senior Samu Mihalovics, principál Karola Kotinského, žiada otca Karola Kotinského, aby súhlasil so zámerom syna pomaďarčiť svoje priezvisko. Skúsený senior, pracujúci v evanjelickej cirkvi vo vysokej hodnosti, argumentoval jasne, s prejavením dobrej vôle. Pomaďarčenie priezviska Karola Kotinského nazval životne dôležitou otázkou z hľadiska jeho budúceho uplatnenia. Mladý Karol Kotinský, hľadajúci živobytie a uplatnenie v kňazskom povolaní, bol postavený zoči-voči nutnosti voľby. Má sa prihlásiť k svojej slovenskej identite a tým podstúpiť hrubú diskrimináciu, ktorá mu môže hroziť počas celého života, alebo pomaďarčením svojho priezviska má ukázať pravý opak.

Karol Kotinský pred blížiacimi sa voľbami ambrózskeho farára dospel k rozhodnutiu, ktoré pravdepodobne výrazne ovplyvnilo aj samotnú voľbu farára. 6. júna 1938 podal na Budapeštianskom kr. trestnom okresnom súde žalobu na Emila Purglyho, dozorcu Čanádsko-čongrádskeho seniorátu, člena Hornej snemovne. Podľa zhrnutia uvedeného v správe imunitného výboru Hornej snemovne Emil Purgly 11. mája 1938 viedol rozhovor s ďalšími členmi Hornej snemovne, s evanjelickým seniorom Ľudovítom Žigmundom Szeberényim a s barónom Albertom Radvánszkym, generálnym dozorcom evanjelickej cirkvi, a to o súbehu na pozíciu evanjelického farára v Ambrózfalve. V rámci tohto rozhovoru označil oznamovateľa za hanobiteľa národa.

Karol Kotinský vo svojej autobiografii z 12. septembra 1947 spomína na toto trestné oznámenie nasledovne: „*Počas ambrózskych volieb Purgly pred sen. Szeberényim a gen. cirk. dozorcom A. Radvánskym povedal, že som vlastizradca. Zato som ho zapravotil. Ale horná snemovňa, ktorej bol údom, nevydala ho súdu.*"

V roku 1942 sa Karol Kotinský opäť uchádzal o miesto farára v Ambrózfalve.

Presbyterstvo rozhodlo, že pozíciu farára chce obsadiť cestou pozvania. Za pozvanie čabianskeho kaplána Karola Kotinského hlasovalo 11 členov presbyterstva spomedzi prítomných 17.

Zuzana Kotinská sa koncom apríla 1942 obrátila listom na Sándora Raffaya a prosila v ňom o podporu pre svojho manžela počas blížiacich sa volieb ambrózskeho farára. V liste sa spomína aj účasť Karola Kotinského na súbehu vypísanom na pozíciu ambrózskeho farára a o príčine, pre ktorú podľa domnienky Zuzany Kotinskej jej manžel neuspel: „*Keď sa môj manžel prvýkrát uchádzal o miesto v Ambrózfalve v roku 1938, Vaša Veľadôstojnosť ho uznala nominovateľným, a zbor ho aj*

Zásnuby evanjelického farára Kotinského

Zdroj: Kolektív autorov (2015): Pitvaroš na starých fotografiách. Budapešť: Croatica.

jednohlasne nominoval. A len sa dozvedel, že milosťpán Purgly vzniesol proti jeho osobe námietku. Preto sa voľby pretiahli a nakoniec sa skončili úplným odstúpením môjho manžela. Vtedy však bola situácia iná. Môj manžel bol vtedy slobodný kaplán. Teraz má manželku a dieťa... Tri roky vedieme boj proti chudobe a núdzi z kaplánskeho platu a len veľmi zriedkavo sa sťažujeme."

Senior Dániel Benkóczi napísal 22. mája 1942 list Karolovi Kotinskému. V liste senior oznamuje Karolovi Kotinskému zdvorilo, ale veľmi jasne a jednoznačne, že jeho snahy o získanie miesta farára v Ambrózfalve by v členoch vplyvných kruhov župy, alebo dokonca aj na vyšších fórach vyvolali rozhodný nesúhlas.

Karol Kotinský na seba upriamil pozornosť pôvodne v súvislosti so svojou kňazskou službou v Čemeri. Tu boli proti nemu sformované prvé obvinenia, tu znášal prvé útoky za prirodzené používanie svojho slovenského materinského jazyka. Týmito útokmi viacerí sledovali len svoje vlastné záujmy, avšak pod ich vplyvom Karol Kotinský počas celého svojho kňazského pôsobenia v Maďarsku bol znevýhodňovaný a to spôsobovalo útrapy v súkromnom živote jemu i jeho rodine.

Zároveň z korešpondencie Karola Kotinského spojenej s voľbami farára vysvitá aj to, že pod vplyvom ťaživého donútenia sa pokúsil zlepšiť svoj vzťah s cirkevnou vrchnosťou, a to ospravedlnením sa za správanie, ktoré sa mu kládlo za vinu, prejavením ľútosti, riešenie pre svoje ťažké životné situácie hľadal aj cestou sľubov, že je ochotný prispôsobiť sa očakávaniam cirkevnej vrchnosti.

Ambrózanom sa ani na tretí pokus nepodarilo zvoliť si toho farára, ktorého pre seba v skutočnosti chceli. Ich vôľa vždy narazila na odpor nadriadených cirkevných vrchností, podľa zásad uplatnenia „dôležitého verejného záujmu cirkvi", ktorý rozhodol aj v otázke osôb zvoliteľných za zborového farára. „Poklesky", ktorých sa Karol Kotinský dopustil ešte ako mladý farár v Čemeri, nikdy neboli zo strany cirkvi odpustené, a následky toho ho sprevádzali počas celého jeho života v Maďarsku. Počas svojej 12 rokov trvajúcej kňazskej služby v Maďarsku celý čas zápasil o to, aby raz mohol byť niekde zborovým farárom. Na tento volebný boj sa odhodlal celkom 14 ráz, ale svoj cieľ nikdy nedosiahol.

Karol Kotinský, napriek tomu, že nikdy nebol zvolený za farára cirkevného zboru v Ambrózfalve, cez voľby farára mal veľký vplyv na život ambrózskej cirkvi a celej obce. Jeho pamiatku zachováva evanjelická matrika Ambrózfalvy – takmer symbolicky – jediným zápisom. 2. mája 1937 v Ambrózfalve pokrstil dievčatko, ktoré dostalo krstné meno Mária Žofia.

Spracované podľa publikácie:
CSIRIK, György: Karol Kotinský v dejinách evanjelickej cirkvi Ambrózfalvy
Dostupné online: https://www.komlos-rodokmene.eu/index.php/sk/rozne/310-karol-kotinsky-v-dejinach-evanjelickej-cirkvi-ambrozfalvy

fotka na prvej strane:
Kostol evanjelickej a. v. cirkvi v Ambrózfalve
KEMÉNY, Lajos – GYIMESY, Károly: Evangélikus templomok (Evanjelické kostoly). Budapest: Athenaeum, 1944.
Dostupné online: Evangélikus templomok. Budapest 1944. | Könyvtár | Hungaricana

Bihorskí Slováci

Ako vznikli slovenské osady v Bihore

Vyhnanie osmanských Turkov (1699) a neskoršia porážka posledného stavovského povstania v r. 1711 znamenali prelom v hospodársko-spoločenskom vývoji Uhorska i celej strednej Európy. Veľké migračné pohyby (najmä v smere sever – juh), ktoré najmä po satumarskom mieri nastali v Uhorsku, ovplyvnili, ba miestami úplne zmenili národnostnú štruktúru jeho obyvateľstva. Ich súčasťou bolo aj sťahovanie Slovákov na územie dnešného rumunského Bihoru, ktoré sa začalo v poslednej štvrtine 18. storočia a zintenzívnilo v prvej polovici storočia devätnásteho. Tento kolonizačný proces prebiehal v niekoľkých vlnách a podporovala ho uhorská šľachta. Ako prvý začal predmetný priestor osídľovať obyvateľstvom z hornouhorských stolíc magnát Barányi, o niekoľko rokov neskôr jeho príklad nasledovali Bánffy, Batthyányi, Kereszegi a čiastočne i Zichy. Cieľom kolonizácie (na rozdiel od osídľovania úrodných oblastí Dolnej zeme) bolo hospodárske využitie pohoria Plopiş – plošne rozsiahlych neobývaných lesov, resp. surovín pre sklársku výrobu, nachádzajúceho sa v dnešnej župe Bihor v severozápadnom Rumunsku. Pohorie Plopiş (Şes) sa rozprestiera severne od rieky Crişul Repede (Rýchly Kriš) a južne od rieky Barcău. Má dĺžku približne 50 km a šírku 15 až 30 km; jeho nadmorská výška nepresahuje 920 m. V starších prácach na Slovensku sa niekedy používa aj označenie Rudohorie, resp. Sedmohradské rudohorie.

Primárna fáza kolonizácie tohto územia bola úspešne ukončená ešte v prvej polovici 19. storočia. Následnou (sekundárnou, príp. vnútornou) kolonizáciou, pokračujúcou až do začiatku 20. storočia, získalo toto územie špecifický slovenský ráz, ktorý nezmenili ani veľké vysťahovalecké vlny do Brazílie (1930) a Československa (1947/49, po r. 1989), a kompaktné osídlenie Slovákmi tu pretrváva dodnes. Slovenské obyvateľstvo dnes nájdeme napr. v obciach Huta Voivozi (Stará Huta), Socet (Huta Sočet alebo Zachotár), Şinteu (Nová Huta), Valea Târnei (Židáreň), Budoiu (Bodonoš), Făget (Gemelčička), Borumlaca (Boromlak), Vărzari (Varzaľ), Borod Şeran (Šarany), Marca Huta (Bojovské), Sacalasău Nou (Nový Šastelek, alebo aj Bajaš a Petriš), Valea Cerului (Čerpotok). Keďže väčšina slovenských obcí sa

Domček bihorských Slovákov, približne 1939
zdroj: https://reemigranti.ocelak.cz/historie/

nachádza v župe Bihor a len štyri obce patria administratívne do župy Sălaj, kvôli zjednodušeniu budeme používať označenie Bihor, resp. bihorský kraj pre celú oblasť.

V príspevku sa budeme venovať otázke pôvodu slovenského obyvateľstva v rumunskom Bihore v kontexte diela rumunského lingvistu a slovakistu G. Benedeka. Konkrétne sa pokúsime o odborne korektnú analýzu jeho prác o slovenských dialektoch vyskytujúcich sa v tomto regióne, ktoré budeme konfrontovať s písomnými prameňmi a sekundárnou literatúrou. Všimneme si, ako sa Benedekove staršie jazykové analýzy slovenských nárečí oblastí Bihor a Sălaj dostali do rozporu s jeho neskoršími výskumami archívov a miestnych matrík, a takisto ako jeho novšie jazykové práce práve pod vplyvom týchto výskumov prispeli k ujasneniu problematiky jednotlivých kolonizačných ohnísk, z ktorých prichádzali Slováci do bihorských lokalít. Pri jazykovej analýze venujem krátku pozornosť aj jednému z veľmi dôležitých aspektov vývinu jazyka – jeho kontaktu s iným jazykom alebo nárečovou oblasťou.

O pôvode slovenského obyvateľstva

O pôvode slovenského obyvateľstva v bihorskom kraji sa v odbornej i populárno-vedeckej literatúre donedávna uvádzalo, že sem prišlo prevažne z východného Slovenska (zo Šariša a Zemplína). K tomuto „zisteniu“ ako prvý zrejme dospel maďarský historik J. Karácsonyi, list ktorého citoval A. Kompánek. Karácsonyi sa pravdepodobne opieral o ústne podanie, príp. menej spoľahlivé dáta od miestnych informátorov, ktoré aj v súčasnosti, po skoro dvoch storočiach od usadenia sa Slovákov v Bihore, zostávajú extrémne neistým a relatívnym zdrojom.

Ďalší bádatelia pravdepodobne iba prevzali tieto informácie, bez predchádzajúcej kritickej analýzy. Napr. R. Urban píše, že slovenské enklávy v Bihore boli kolonizované zo Zemplína, Šariša, Gemera a Oravy. Podobné fakty, t. j. východo-, príp. stredoslovenské stolice a regióny (Gemer, Zemplín, Abov, Zvolen, Kysuce...) uvádzajú J. Svetoň, Ľ. Hamáš či J. Sirácky. Spomedzi starších prác má zásadný význam správa Granatiera a Třešňáka z roku 1930, v ktorej sa zmieňujú o miešanom charaktere jazyka a kroja „vrchárov“ z Maďarpotoku (Gemelčičky): „*Moc je tu prvkov oravských.*“

Najväčším nedostatkom daných titulov je, že neuvádzajú alebo iba všeobecne charakterizujú zdroje (list, správa), z ktorých ich autori preberali údaje týkajúce sa pôvodu bihorských Slovákov.

Zaujímavosťou je, že ústne podanie – napríklad školské „kroniky“ v Bodonoši, v Novej Hute a v Gemelčičke, napísané na základe spomienok starších ľudí – opisuje pomerne presne niektoré historické okolnosti zakladania jednotlivých obcí a v niektorých prípadoch sa zhoduje s archívnymi prameňmi. Po takmer dvoch storočiach od usadenia sa Slovákov v Bihore však naďalej zostáva veľmi neistým a relatívnym zdrojom.

Nejasnosť v otázke pôvodu bihorských Slovákov sa odzrkadlila aj v raných dielach priekopníka štúdia slovenských bihorských nárečí G. Benedeka. Vo svojom článku o dialektológii zmiešaného jazyka Slovákov v lokalitách Borumlaca (Boromlak) a Vărzari (Varzaľ) z lingvistickej enklávy Crişana uvádza niektoré najdôležitejšie javy, ktoré považuje za východoslovenské a ktoré podľa neho ovplyvnili stredoslovenský základ jazyka týchto lokalít:

1. strata kvantity (to sa týka aj nevyslovovania diftongov);
2. prízvuk na predposlednej slabike;
3. za praslovanské *ę v krátkej slabike po labiálnych spoluhláskach sa vyslovuje ja: *mjaso, pjasť, hovjado* atď.;
4. namiesto slabikotvorného l sa vyslovuje l neslabikotvorné sprevádzané samohláskou: *klupko, potlusť, dluhe*...;
5. za praslovanské ъ, ь v silných pozíciách je samohláska e: *jarek, daremni, xrbet, preze mňa, ve voďe, kosťel, jamečka, zemreť, deska*...;
6. substantíva typu srce majú v nom. sg. koncovku -o: *srco, pľeco, vajco, vreco, ojo*...;
7. v gen. a v lok. pl. majú všetky substantíva koncovku -ox: *jasľox, sluhox*...;
8. v inštrumentáli sg. majú podst. mená, príd. mená, zámená a číslovky v ženskom rode terminácie -u: *z dobru ženu, s ťebu, z jednu*...

Ako uvádza autor, tieto javy prenikli do spomenutých dvoch dedín zo susedných obcí Socet (Huta Sočet, resp. Zachotár), Şinteu (Nová Huta), Huta Voivozi (Stará Huta), Valea Târnei (Židáreň), o ktorých sa predpokladalo, že sem prišli Slováci prevažne z východného Slovenska (zo Šariša a Zemplína).

Bol to práve G. Benedek, ktorý neskôr svojimi výskumami archiválií – matrík rímskokatolíckych farských úradov z dedín Bodonoš, Nová Huta, Siniob, z archívu Biskupského rímskokatolíckeho úradu v Oradei a z historických záznamov zo slovenských škôl v Bodonoši, Novej Hute a Gemelčičke – významne prispel

Domček bihorských Slovákov, približne 1925-1940
zdroj: https://reemigranti.ocelak.cz/historie/

k ujasneniu problému pôvodných kolonizačných ohnísk, z ktorých sa začala imigrácia do slovenských lokalít v Bihore.

Benedekove jazykové analýzy slovenských nárečí zo šesťdesiatych rokov 20. storočia, resp. z r. 1970 sa však dostávali do rozporu s jeho neskoršími výskumami historických dokumentov z miestnych archívov a cirkevných matrík, ktoré v mnohom napovedali o osídľovaní tohto regiónu. Na margo predmetného nesúladu autor neskôr poznamenal: „*Pokiaľ ide o pôvod bihorských Slovákov, historické záznamy nie sú v plnom súlade s charakterom nárečí.*“

V kontexte s týmto tvrdením G. Benedeka vyznieva paradoxne fakt, že ako autor štúdie z roku 1963 nedošiel k záverom o nevýchodoslovenskom pôvode jazyka skúmaných lokalít, a to aj napriek tomu, že citoval staršiu Tóbikovu prácu o zmiešaných gemerských nárečiach. V čase písania daného diela mu musela byť známa aj neskoršia Tóbikova štúdia o gemerských dialektoch. Preto neskôr (1967) aj ďalší rumunský jazykovedec A. Tanasescu, ktorý sa zaoberal nárečiami Bihoru a Sălaja, preberá túto, t. j. Benedekom zaužívanú lokalizáciu kolonizátorov, ktorí sa usadili v spomínaných dedinách.

Matriky a archívne pramene

Na základe údajov z matriky zomretých r.-k. farského úradu v Novej Hute a novšej literatúry usudzujeme, že zdrojovou oblasťou slovenskej kolonizácie Bihora a Sălaja bola Orava, najmä horná, a región horných Kysúc (súčasť Trenčianskej stolice), príp. obce ležiace na rozhraní Gemerskej, Novohradskej a Zvolenskej stolice. Zaujímavé je tiež, že spomínané obce v Gemeri a Novohrade ležali zväčša na majetkoch Forgáchovcov, ktorí ich kolonizovali obyvateľstvom z hornej Oravy. V mnohých prípadoch sa teda obyvateľstvo z hornouhorských stolíc dostalo do Bihoru nepriamo, čiže v prvej fáze migrácie sa presťahovalo napr. z hornej Oravy a Kysúc do obcí v západnom alebo

severozápadnom Gemeri a Novohrade a len potom do Bihoru.

Vychádzajúc z vyššie uvedenej databázy, ktorú tvorí matrika a sekundárna literatúra, je zrejmé, že do obcí Şinteu (Nová Huta), Huta Voivozi (Stará Huta), Socet (Huta Sočet alebo Zachotár), Valea Târnei (Židáreň) a Făget (Gemelčička) prišli Slováci najmä z Oravy, Kysúc, Gemera, Novohradu a Zvolena a len sporadicky zo Zemplína, Abova, Spiša a Šariša. Z týchto obcí potom pochádza aj slovenské obyvateľstvo ďalších osád, ako Borod Şeran (Šarany), Marca Huta (Bojovské), Marca (Markasek), Sacalasău Nou (Nový Šastelek, alebo aj Bajaš a Petriš), Valea Cerului (Čerpotok), Zăuan Băi (Zavaň) a Foglaş (Fogaš), založených druhotnou kolonizáciou.

Čo sa týka obcí Budoi (Bodonoš), Borumlaca (Boromlak) a Vărzari (Varzaľ), údaje z archívu rímskokatolíckeho biskupstva v Oradei a jednotlivých rímskokatolíckych matrík uvádzajú podobné kolonizačné ohniská ako matrika v Novej Hute.

Nová Huta a pôvod kolonistov

Údaje z matrík poskytujú aj konkrétnejší obraz o pôvode obyvateľstva. Podľa výpisov z matrík farnosti v Novej Hute väčšina obyvateľstva prišla do dedín Sočet, Stará Huta, Nová Huta, Židáreň a Gemelčička z oblastí stolíc Zvolen, Novohrad a Gemer, z hornej Oravy a čiastočne aj zo strednej a dolnej Oravy.

Zo Zvolenskej stolice sa spomínajú Detva a Detvianska Huta. Z Novohradskej stolice Polianky, Mláky, Sklárska Huta, Ipeľ, Chladná Studňa, Dobrý Potok, Látky, Nový Svet, Čechánky, Divín a Rimavské Brezovo.

Z Gemerskej stolice sa uvádzajú Šoltýska, Császárpatak, Utekáč, Ďurkovka, Lom, Havrilo, Drábsko, Kysuce, Dolinka, Ďubákovo, Kokava a Čeremoš.

Z hornej Oravy pochádzali obyvatelia Erdútky a Veselého, čiastočne aj z dedín Lipnica, Polhora, Námestovo, Ústie a Klin. Zo strednej Oravy sa spomína Habovka a z dolnej Oravy Pucov, Pribiš a Valaská Dubová.

Z uvedených obcí sa najčastejšie spomínajú Lom, Šoltýska, Ďubákovo, Kysuce, Polianky, Látky, Ipeľ a Detva.

Zriedkavejšie sa uvádzajú Kokava, Rimavské Brezovo a Mláky.

Mená ostatných osád sa vyskytujú len sporadicky.

Bihorské dievčatá v tradičnom odeve, približne rok 1955.
zdroj: https://reemigranti.ocelak.cz/historie/

Okrem vyššie spomenutých obcí sa v matrikách uvádza aj Holloháza v Abovskej stolici, na území dnešného Maďarska, kde do roku 1831 fungovala sklárska huta.

Ďalej Handeľ v Šarišskej a Folvark, dnes Stráňany obývané Rusínmi/Lemkami, v Spišskej stolici, ako aj Svetlice v Zemplínskej stolici, založené rusínskym, konkrétne lemkovsko-bojkovským obyvateľstvom.

V mnohých prípadoch však matriky spomínajú len príslušnú stolicu alebo oblasť, kde sa zomretý narodil, napríklad Orava/Árva, Gömör, Kisutz/Kisuca/Kisutca, Moravia alebo Galicia.

Tomuto zodpovedajú i neskoršie zistenia, že v miestnom nárečí bihorských Slovákov je len málo zvláštností, ktoré by bolo možné lokalizovať výhradne do oblasti východoslovenských nárečí a takmer všetky špecifiká je možné začleniť do severnej Oravy, príp. Kysúc.

Ďalšie doklady o pôvode kolonistov

Zaujímavý je v tejto súvislosti aj výskum výskytu priezvisk bihorských Slovákov v súčasnosti na Slovensku. Aj z neho je vidieť, že väčšina kolonistov skutočne pochádzala z hornej Oravy a Kysúc, resp. z obcí v západnom Gemeri.

Ďalšie archívne dokumenty tento obraz podporujú. V dohode z roku 1803, uzavretej medzi statkárom Lászlom Hegyim a jeho ženou Antóniou Bányiovou ako majiteľmi pozemkov pri potoku Bodonoš a Slovákmi ako kupujúcimi, sa spomína, že Slováci sem prišli z

„Orosz Dévény“ – pravdepodobne dnešného Divína vo Zvolenskej stolici – a z „Gyubákó“, teda Ďubákova v Gemerskej stolici.

Podľa rozprávania staršej generácie ich predkovia pochádzali z obcí Detva a Kysuce.

Majiteľmi osád Vărzari (Varzaľ) a Borumlaca (Boromlak) bola rodina Barányiovcov, potom Zichyovcov. Podľa „Historia domus“ fary Borumlaca Slováci sem prichádzali na robotu ako drevorubači už v rokoch 1820/30, no definitívne sa tu usadili v rokoch 1832 – 1836. Osídlenci pochádzali „z Detvianskej Huty“ vo Zvolenskej stolici.

V žiadosti z 2. decembra 1833, v ktorej sa slovenskí obyvatelia obce Borumlaca obracajú na rímskokatolícke biskupstvo v Oradei, sa spomína, že *„pred dvoma rokmi prišlo z Novohradu do osady Borumlaca 120 duší“*.

Za zmienku tiež stojí, že počas terénnych výskumov G. Benedeka v Borumlaku príslušníci staršej generácie spomínali aj Zemplínsku stolicu ako miesto, odkiaľ prišli ich predkovia.

Revízia Benedekových záverov

Po revízii svojich dovtedajších zistení došiel G. Benedek v roku 1974 k názoru, že s výnimkou obyvateľov obcí Chioag (Ťivag) a Fegernic (Feďvernek) v Bihore, kde sa hovorí stredoslovenským dialektom, väčšina prisťahovalcov sa dostala do bihorského kraja najmä z hornej Oravy, horných Kysúc a severozápadného Gemera.

Tieto lokality sú geograficky izolované od ostatných slovenských enkláv v bihorskom kraji.

V týchto regiónoch sa hovorilo prechodnými, resp. zmiešanými nárečiami, a preto už samotné dialekty prinesené do Bihoru neboli jednotné. Po usídlení sa v Bihore dostávalo toto zmiešané (nehomogénne) nárečie nové formy; príčinou jeho ďalšieho miešania bol predovšetkým čulý styk medzi jednotlivými obcami, ako napr. sociálne väzby (uzatváranie manželstiev, sťahovanie), či zakladanie nových osád.

Vďaka závažným spoločným črtám možno toto nárečie zaradiť do skupiny tzv. zmiešaných nárečí v rámci bihorských slovenských dialektov s výskytom stredoslovenských, ako aj nestredoslovenských, t. j. západo-, -východoslovenských prvkov.

So zreteľom na celkový ráz týchto nárečí G. Benedek konštatuje, že *„pri ich lokalizácii prichádzajú do úvahy práve hornooravské nárečia. Samozrejme toto nevylučuje možnosť lokalizácie aj na iné oblasti na západnom alebo východnom Slovensku“*.

Ako obzvlášť nápadnú označil ich podobnosť najmä s dialektmi okolia Námestova a Oravskou priehradou zatopených osád, s ktorými majú viacej spoločných znakov. Na druhej strane pripomína, že *„mnohé z týchto osobitostí sa vyskytujú okrem hornej Oravy aj inde na Slovensku, najmä v nárečiach okolia Kysúc, ale aj na východnom a prípadne aj na strednom Slovensku“*.

Pomer jednotlivých nárečových typov pri utváraní slovenských nárečí v Bihore a Sălaji teda

Slováci z Bodonoša, rok 1910-1920.
zdroj: https://reemigranti.ocelak.cz/historie/

nebol rovnaký. V nárečí každej obce, okrem Fegernica a Chioagu, prevládajú hornooravské osobitosti, popri ktorých sa v jednotlivých obciach vyskytujú aj prvky charakteristické pre iné nárečia, najmä hornotrenčianske.

Jednotlivé nárečia sa teda nepomiešali proporčne v každej obci, ale naopak jeden z dialektov, pravdepodobne ten, ktorým hovorila väčšina obyvateľstva, prevládol a nárečia, ktorými hovoril menší počet prisťahovalcov, resp. nárečia s menšou hospodárskou alebo spoločenskou váhou, vymizli.

Preto sa v oblastiach slovenských bihorských dialektov stretávame s početnými jazykovými dubletami, nedôslednosťami a variantnosťou v susediacich dedinách, ba dokonca aj v prejavoch jednotlivcov jednej lokality. Analogicky sa utvárali aj nárečia v matranských a najmä bukovských Hutách. Ako uvádza Benedek, *„následkom miešania*

Slovenský učiteľ Rudolf Dočolomanský, pôsobil na slovenskej škole v obci Valea Ungurului (Maďarský potok), rok 1935.
Digitalizácia fotografie z kalendára Pútnik svätovojtešský ročník 1936 str. 44.
Otec slovenského herca Michala Dočolomanského.
zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/S%C3%BAbor:Valea_Ungurului_Rumunsko4.jpg

čiastočne podobných nárečí v podobných podmienkach majú slovenské nárečia bukovských Hút a bihorského pohoria mnoho spoločných čŕt".

Kontaktné nárečia a historické pramene

Na tomto mieste si dovolíme malú metodologickú odbočku. Pri historicky rozlične motivovanom sťahovaní nositeľov dialektu z viacerých nárečových oblastí do inej jazykovej oblasti naberajú do určitej miery na význame aj aspekty kontaktného jazyka, resp. nárečia. A práve tu sa nám vyššie uvedená problematika dostáva do jasnejších súvislostí. Kontaktné jazyky totiž môžu byť adekvátne definované iba s odkazom na mimojazykové historické doklady o daných jazykoch alebo o ich nositeľoch. Neexistujú totiž spoľahlivé prístupy, ktoré by dovoľovali definovať ich iba na základe jazykových čŕt.

Pod pojmom kontaktný jazyk tu rozumieme každý jazyk, ktorý je v kontakte s iným jazykom. Pole, kde sa jazyky stretávajú a ovplyvňujú, je veľmi rozsiahle, ale na limitovanom priestore sa môžeme dotknúť iba niekoľkých aspektov tohto problému. Jedna vec, ktorá spája kontaktné jazyky vo všeobecnosti, je fakt, že ich gramatická štruktúra a lexika nemôže primárne poukazovať na jeden pôvodný jazykový zdroj. Kontaktné jazyky preto chápeme ako produkt postupného vývinu - v každom štádiu vývinového procesu je celý jazyk prenášaný z generácie na generáciu, ale počas dlhého obdobia sa naakumulovalo toľko vzájomných čŕt, že často z pôvodného jazyka ostáva veľmi málo znakov na to, aby bol jeho pôvod klasifikovaný adekvátne.

A práve to bol problém, s ktorým sa potýkal G. Benedek vo svojich raných prácach. Nekritické prevzatie informácií o pôvode slovenského obyvateľstva ho viedlo k záveru, že jazykové javy, ktoré uvádza vo svojej štúdii z roku 1963, považuje mylne len za východoslovenské, napriek tomu, že tieto sa vyskytujú aj inde na

Slovensku.

Jeho neskoršie skúmanie mimojazykových prameňov, teda historických dokumentov z miestnych archívov a cirkevných matrík, ho nakoniec doviedlo k ujasneniu si problematiky kolonizačných ohnísk, z ktorých sa začala imigrácia Slovákov do Bihoru. Aj vďaka jeho prácam si dnes vieme utvoriť nielen ucelenejší obraz o pôvode a sťahovaní sa bihorských Slovákov, ale aj diferencovanejšie vidieť spoločenské procesy, ktorých toto sťahovanie bolo súčasťou.

Napriek tomu, že vybrané závery G. Benedeka boli podrobené oprávnenej kritike, najmä o prevládajúcich stredoslovenských prvkoch v skupine zmiešaných bihorských nárečí, a takisto jeho neúplné vyvodenie záverov vyplývajúcich z jeho historických výskumov pre dialektologickú prax, Benedekove jazykové práce spolu s historickým výskumom zostávajú významným, aj keď nedoceneným prínosom pre modernú slovenskú, nielen historickú, vedu.

Záver

Na základe dostupných historických, matrikových a jazykovedných poznatkov teda nemožno pôvod bihorských Slovákov zúžiť na východné Slovensko, ako sa v staršej literatúre často uvádzalo. Významnou zdrojovou oblasťou bola predovšetkým horná Orava, ďalej Kysuce, Gemer, Novohrad a Zvolen. V menšej miere sa medzi kolonizačnými ohniskami objavujú aj Šariš, Zemplín, Abov či Spiš.

Dôležitým zistením zároveň zostáva skutočnosť, že časť obyvateľstva neprichádzala do Bihoru priamo zo svojej pôvodnej oblasti. Migrácia mohla prebiehať vo viacerých etapách a obyvatelia sa najskôr presúvali do iných oblastí Uhorska, odkiaľ následne pokračovali do Bihoru.

Aj jazyková situácia tomu zodpovedá. Bihorské slovenské nárečia nevznikli z jediného nárečového základu, ale boli výsledkom kontaktu viacerých slovenských nárečových oblastí. Ich ďalší vývoj ovplyvnili migrácie, sociálne väzby, uzatváranie manželstiev, sťahovanie obyvateľov a zakladanie nových osád.

Prípad bihorských Slovákov tak zároveň ukazuje, že pri určovaní pôvodu obyvateľstva nemožno jazykové znaky skúmať izolovane. Ich správna interpretácia si vyžaduje konfrontáciu s historickými dokumentmi, matrikami a ďalšími mimojazykovými prameňmi.

Práve v tomto kontexte treba vnímať aj vývoj názorov G. Benedeka. Jeho rané jazykovedné práce vychádzali z vtedy dostupných a zaužívaných predstáv o pôvode bihorských Slovákov. Neskoršie štúdium archívnych dokumentov a matrík však prinieslo poznatky, ktoré tieto predstavy významne korigovali.

Napriek oprávnenej kritike niektorých jeho záverov zostávajú Benedekove práce spolu s historickým výskumom významným prínosom k poznaniu slovenských nárečí v Bihore a Sălaji, ako aj k objasneniu pôvodu a migrácie slovenského obyvateľstva v tomto priestore.

Použitá literatúra

BENEDEK, Grigore. Despre Un Grai Slovac Mixt Din Regiunea Crişana (Graiul din Borumlaca şi Vărzari). In: Romanoslavica VII. Dialektologie. Bucureşti: Asociaţia Slaviştilor din Republica Populara Româna, 1963, s. 211–240.

BENEDEK, Grigore. Pohľad na slovenské nárečia v stoliciach Bihor a Salaj v Rumunsku. In: Slavica Slovaca, 1970, roč. 5, s. 79–96.

BENEDEK, Grigore. Koexistencia rôznych nárečových systémov v slovenských nárečiach v stoliciach Bihor a Sălaj v Rumunsku. In: Slováci v zahraničí, 1974, č. 2, s. 132–140.

BENEDEK, Grigore. Slovenské nárečia v stoliciach Sălaj a Bihor v Rumunsku. Martin, 1983.

GRANATIER, Anton – TŘEŠŇÁK, Ladislav. Slováci v rumunském Rudohoří. In: Naše zahraničí, 1930, roč. 10, s. 173.

HAMÁŠ, Ľudovít. Z dejín Slovákov v Rumunskej socialistickej republike (Slovenské obce v Sedmohradsku – Rudohorí). In: Slováci v zahraničí, 1974, č. 2, s. 127.

HOVANČÍK, Miroslav. Variantnosť jazyka bihorských Slovákov.

KMEŤ, Miroslav. Rumunskí Slováci v historickom prierezе a na konci 2. svetovej vojny. In: Udalosti 23. augusta 1944 v Rumunsku a Slovenské národné povstanie z 29. augusta 1944 – ich vplyv na oslobodenie Rumunska a Slovenska a na ukončenie druhej svetovej vojny. Zborník príspevkov z 9. zasadnutia Komisie historikov Slovenska a Rumunska. Alba Iulia – Banská Bystrica, 2012, s. 98–99.

MICHALČÁKOVÁ, Eva. Sťahovanie Slovákov do Sedmohradska a spôsob ich života. In: Slováci v zahraničí, 1980, č. 6, s. 159–177.

MICHALČÁKOVÁ, Eva. Vnútorná kolonizácia Sedmohradského rudohoria slovenským obyvateľstvom (1835–1918). In: Slováci v zahraničí, 1981, č. 7, s. 176–183.

MORONG, Benedek. Jazykové aspekty folklóru bihorských Slovákov. Nadlak, 2006.

ROZKOŠ, Pavel. Slovenské nárečia v Rumunsku. In: Slováci v Rumunsku. Bratislava, 1995, s. 92.

SIRÁCKY, Ján. Slováci v Rumunsku a v Bulharsku. In: Slováci vo svete I. Martin, 1980, s. 87–90.

SVETOŇ, Ján. Slováci v európskom zahraničí. Bratislava, 1943.

THOMASON, Sarah Grey. Language Contact. In: International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. New York, 2001, s. 8328.

TÓBIK, Štefan. Prechodná jazyková oblasť stredoslovensko-východoslovenská. In: Sborník Matice Slovenskej XV, 1937.

TÓBIK, Štefan. Členenie a charakteristika gemerských nárečí. In: Jazykovedné štúdie II. Bratislava, 1957, s. 89.

URBAN, Rudolf. Čechoslováci v Rumunsku. Bukurešť, 1930, s. 117, 125, 130, 133.

Pramene

Matrika zomretých (1838/79), R.-k. farský úrad Nová Huta.

Archív Rímskokatolíckeho biskupstva v Oradei.

Historia domus fary Borumlaca.

Dohoda z roku 1803 medzi Lászlom Hegyim, Antóniou Barányiovou a slovenskými osídlencami pri Bodonoši.

Žiadosť slovenských obyvateľov Borumlaca rímskokatolíckemu biskupstvu v Oradei z 2. decembra 1833.

- Peter Chrastina, Juraj Cigan -

O ROZPRÁVANÍ ZO ŽIVOTA

Jazykovedec Jozef Štolc vo svojej publikácii Reč Slovákov v Juhoslávii zaradil aj ukážky súvislého rozprávania svojich informátorov, aby sa okrem gramatiky, hláskoslovia, tvaroslovia a vetnej skladby celistvejšie dali charakterizovať dolnozemské slovenské nárečia. Jeho rozprávači a rozprávačky sa zarozprávali na najrozličnejšie témy: o vinici, o zabíjačke, o svadbe, o priadkach, o paprike, o gazdovstve, o poľných prácach, aj o mačke, a ďalších pozoruhodnostiach. Folkloristi takto vyrozprávané témy nazvali rozprávania zo života alebo aj memoráty. Vyznačujú sa tým, že majú ucelený príbeh, udalosť alebo dej. Rozprávači tým mienia poslucháča zaujať, pobaviť, dojať, vzrušiť, prekvapiť alebo aj poučiť.

Pre čitateľov Fajauky sme vybrali príbeh, ktorý staršia rozprávačka vyrozprávala a aj nazvala O sebe. O tom, ako sa jej rodičia nevedeli dočkať, kedy už zavŕši tú základnú šesťročnú školu, pretože sa s ňou rátalo aj na rodinnom hospodárstve. Toto rozprávanie je pre nás príťažlivé, pretože väčšina máme už len hmlisté predstavy, ako sa na tých dolnozemských gazdovstvách hospodárilo, a ako sa na tom hospodárení podieľali príslušníci roľníckych rodín. Tento príbeh je pre nás poučný aj tým, že rozprávačka nám ho priblížila v jej staropazovskom nárečí, čo zaiste ovlaží naše dolnozemské povedomie.

- Ján Botík -

AKO SOM DOMA ROBILA

ROZPRÁVALA ANNA FILIPOVÁ, NARODENÁ 1895 V STAREJ PAZOVE

Do škole ma zapísali moji rodičia – mala som seden rokov. Žebi son len čašie vychodila, že sa jin zínden k pomoci. Štiri roke son chodila, ale son sa dobre učila. A ked štiri roke prešli, poton son ja už bola kočijáš, už son ja kone poháňala, už son ja polnje roboti robila. Mój otec mi vraveli, že ked son vozila kukuricu:

Jaj, moja djouka, poznačím našu zem. Ja položín tan lebo hrudi lebo koštrnge lebo voľáki ten starí bekeš, žebi si pohodila do tej ceste, de mi lámeme.

Oni vozili na ednom koči, ja son vozila na druhon koči na starich koňach.

Poton som bola takí kočijáš. Ja son každí koč obišla a prišla son tam, de son mala. Mój otec mi vraveli:

No, moja diouka, otec ti voľačo za to kúpi peknvo, že bóš spomínať, čo si takí kočijáš, už si ti na pomoci velkej.

Ked bolo na rok už son lámala edon radok, žebi son lem – ale son si sama aj kórpi nosila, lebo son len kcela žebi veľa kočou nalámali na dem. A večer son sa nedala.

Kcela som aj ja vinášať na paláš, ale ma nekceli. Len ma do čardáka dali, žebi son tan tú kukuricu tjahala, kórpi. Tag ja som naveki robila od mojej malena. Aj teraz som už aj stará, ale kcen ešte robiť. Tak mój život tak prejšou.

Potomuš ked som bola diouka, kosilo sa, robilo sa, zvážalo sa. Ja son vedela šecku robotu, aj kosiť, aj hrste robiť. Nigde sa mój otec za mňa nezahanbili. Len vraveli:

Anča moja, buc vrédna, žebi ťa každi chváliu, lebo ťa len robota vidá a hrdoba ňevidá.

Tag ja son jich velmo počúvala. Ja son vedela koč zo senom nabrať lebo zo slamou ako chlap. Ja son sa nehambila nigde, kosiť, robiť.

Ket poton son sa vidala, prišla vojna. A edonác mesací tašli chlapja do vojne. Ale ja som ostála, mesto chlapa. Vedela som aj orať, robiť, sadiť, sjať. Mój otec mi lem ukjazali, ako sa to sadí.

Aj do hore som chodila. Ja som drevo spúšťala s chlapma a moj otec mi lem vravja:

Anča moja, len rop, ako sa naučíš, tag robid budeš.

Ke tá vojna bola, ke som už aj do hore chodila aj šecko robila – poton sme sa odelili a dom sme si urobili. Aj tam som sa narobila.

Chudobní zme boli.

Z tvorby Ondreja Štefanka

Zo zbierky *Neviditeľné krídla*

Nádej

Každoročne to príde na človeka
ako zázrak.
Bez škrupiny.
Úžas to obieli.
Vnútro sa odhalí
a šúplata za šúplatou zabolí.

A prichodí sa mu pri tom všetkom
zrátať aj to prežité.
To prebolené aj to usmiate.
Veď každoročne to príde na človeka
ako zázrak...

A potom keď pomedzi prsty,
zdola,
zoberie škrupinu,
táto zasvieti doďaleka...

Krajina detstva

Toto je iná krajina.
Tu aj ľudia, aj trávy sú inakšie.
Tu horí zem
a v puklinách nevidno ani kvapku
vody.
Iba soľ.
Soľ na ramenách,
soľ v očiach,
soľ na jazyku.
Preto jazyk skamenel
a počuť iba jazyk dieťaťa.
Áno, je tu aj dieťa s medom v
očiach
a s medom na jazyku.
Toto je iná krajina.
Sem sa bosí chodievajú očistiť
plameňom
a počúvať dieťa.

Tvoja tvár

Ako jastrab tvoja tvár
dobrovoľne padá
do kruhov na hladinách noci.
Tam
sa štiepa.

A podoba nehy,
jej peľ,
zláti rozlietané padáky púpav.

Tvoje široko otvorené oči
sú ako dva jarky plné vody.
Okolo nich mihalnice
- čierne steblá trávy.

Lenže ja sa brodím
cez hať osvietených dverí.
Hľadám zrkadlenie tvojich líc.

Zatváram za sebou...

Na dlani, vločkou snehu,
hasne zlaté osvietenie púpavy.

Cesta pokory

Pribehla taká prostovravá,
pred ňou a za jej chrbtom bolo počuť, ako sa trhá
vzduch,
veď franforce už lietali zôkol-vôkol ako biele lupene
a celú ju obnažili.
Z končekov prstov jej začalo pršať nehou,
túto primiesila do cesta.
Pravdaže, to napätie, keď prekladáš zo stola do pece
a potom čakáš, či sa vydarí, ju hrialo:
- Na cestu ti upečiem koláče, aby sa ti ľahšie
povodilo...
- Nevrav, že si vylačnel od toľkej pokory...

Chytráčik

Kôstka

Mamka kúpila slivky, vysypala ich na tanier a chcela ich dať po obede deťom. Ivanko ešte nikdy nejedol slivky a stále ich ovoniaval, krútil sa okolo stola, lebo slivky ho veľmi lákali a dostal na ne poriadnu chuť.

Keď nebol nikto v izbe, nezdržal sa, uchmatol jednu a zjedol. Pred obedom však mamka slivky porátala, a teraz vidí, že jedna chýba. Povedala to otcovi.

Pri obede otec vraví:

"Deti, nezjedol niekto z vás jednu slivku?"

Všetky povedali:

"Nie."

Ivko očervenel ako rak a tiež povedal:

"Nie, nezjedol som."

Vtedy otec vraví:

"Ak ju zjedol niekto z vás, to nie je dobre. Horšie však je to, že v slivkách sú kôstky, a ak ich niekto nevie jesť a kôstku prehltne, ten do rána umrie. Toho sa ja bojím."

Ivko zbledol a povedal:

"Neboj sa, ocko, ja som kôstku vyhodil von oblokom."

Všetci sa zasmiali, a Ivko sa rozplakal.

- Lev Nikolajevič Tolstoj -

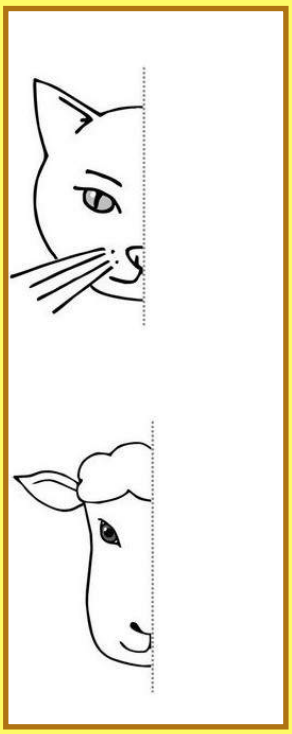
Nájdi rozdiely

Nájdi cestičku

Dokresli

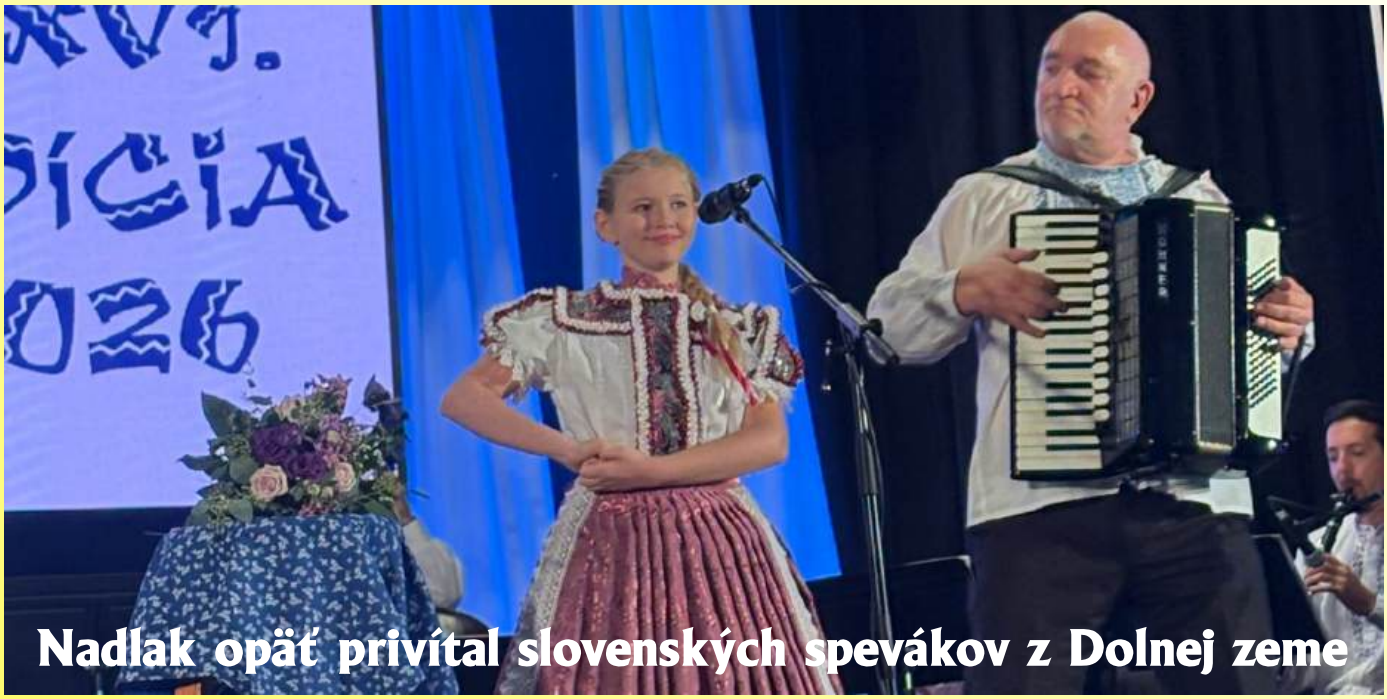

Vypočítaj

- Zuzana Trunnerová -

Zdroj obrázkov:
https://www.pepe.lt/sk/labyrinty-pre-deti/
https: https://www.agatik.sk/sme-doma/zabavme-sa-spolu/aktivity-pre-najmensich/zvieratka-a-ich-mladatka/
https://kvizy.qizy.cz/matematicke/dokazete-doplnit-spravne-cislo-misto-otazniku/

Nadlak opäť privítal slovenských spevákov z Dolnej zeme

Nadlak od piatka 25. septembra patril slovenskej ľudovej piesni. Konal sa tu XXVI. ročníku Prehliadky sólistov slovenskej ľudovej piesne Cez Nadlak je…, na ktorom sa tento rok predstavili speváci zo slovenských komunít v Rumunsku, Srbsku a Maďarsku. Organizátori pripravili počas troch dní dva súťažné večery a záverečný galakoncert laureátov.

Prehliadka sa v Nadlaku koná pravidelne od roku 1999. Jej začiatky boli spojené predovšetkým so stretnutím slovenských spevákov z Rumunska, postupne však získala medzinárodný charakter. Dnes vytvára priestor na stretávanie slovenských komunít z rôznych častí Dolnej zeme a zároveň predstavuje rozmanitosť ich ľudovej kultúry – od piesní a krojov až po nárečia a regionálne hudobné tradície.

Tridsaťdeväť spevákov z troch krajín

Do aktuálneho ročníka sa prihlásilo 39 sólistov. Detskú kategóriu tvorilo 13 spevákov, v kategórii mládeže súťažilo 14 účastníkov a medzi dospelými sa predstavilo 12 spevákov.

Do Nadlaku zavítali interpreti z viacerých slovenských komunít v Rumunsku, Srbsku a Maďarsku. Zastúpené boli napríklad Nadlak, Varzaľ, Mădăras, Báčsky Petrovec, Kovačica, Padina, Kulpín, Kysáč, Selenča, Pivnica, Lug, Stará Pazova, Nový Sad, Slovenský Komlóš, Čemer, Čabačúd či Kétšoproň.

Súťažiaci počas dvoch večerov predniesli vždy dvojicu slovenských ľudových piesní. Ich repertoár pozostával z jednej pomalej a jednej rýchlej piesne, pričom sa vychádzalo z hudobného a piesňového dedičstva obcí a regiónov, ktoré jednotliví speváci zastupovali.

O spevákov sa postaral živý orchester

Neodmysliteľnou súčasťou prehliadky je živá hudba. Sólistov aj tento rok sprevádzal festivalový orchester pod vedením dirigenta Ondreja Maglovského.

Desaťčlenný orchester tvorili primáš Ciprian Vicar a Pavel Tomáš na prvých husliach, Carmen Oprea, Gabriel Bărașteanu a Pikó Ramon na druhých husliach, Sandor Varga na viole, Ionica Manolache na flaute, Tibi Boc na klarinete, Andrej Solopa na cimbale a Ervin Malina na kontrabase.

Hudobníci sa na vystúpenia pripravujú štúdiom desiatok ľudových piesní z rôznych oblastí Dolnej zeme. Práve živý hudobný sprievod patrí medzi prvky, ktoré sú s prehliadkou spojené od jej začiatkov.

O výsledkoch rozhodla odborná porota

Výkony súťažiacich hodnotila päťčlenná odborná porota. Na jej čele bola Slovenka Benková, ďalšími členkami boli Cristina Jucan, Adela Leobel-Bartolomejová, Zuzana Hollósyová a Tatiana Jašková.

Riaditeľkou prehliadky je Cristina Jucan, organizačný výbor vedie jeho predseda Pavel Hlásnik.

Porota udelila ocenenia v troch vekových kategóriách. O cene rozhodol aj festivalový orchester a obecenstvo. Najúspešnejší interpreti sa potom predstavili na záverečnom nedeľnom galakoncerte.

Program následne obohatilo vystúpenie Folklórneho súboru Podpoľanec z Detvy.

XXVI. ročník Prehliadky sólistov slovenskej ľudovej piesne Cez Nadlak je… organizovala Aradská oblasť Demokratického zväzu Slovákov v Rumunsku.

CEZ NADLAK JE... 2026 – VÝSLEDKY SÚŤAŽE

I. KATEGÓRIA – 6 až 12 rokov

1. Sara SAMPOROVÁ – Padina, Srbsko
2. Antónia HERTEG – Nadlak, Rumunsko
3. Michaela DÍTE – Báčsky Petrovec, Srbsko

II. KATEGÓRIA – 13 až 18 rokov

1. Dária PONIČANOVÁ – Padina, Srbsko
2. Dária KUBALÁKOVÁ – Mădăras, Rumunsko
3. Alexia FERENČÍKOVÁ – Nadlak, Rumunsko

III. KATEGÓRIA – nad 18 rokov

1. Igor ŽOLNAJ – Stará Pazova, Srbsko
2. Marián ŠIMO – Kulpín, Srbsko
3. Margarita BENKOVÁ – Nový Sad, Srbsko

- upravené podľa https://backipetrovacvesti.com/zacina-sa-26-prehliadka-cez-nadlak-je/ -

Cesnak

Vysaďte ho na jeseň, úrodu budete zbierať v lete.

Jeseň je ideálnym obdobím na výsadbu ozimného cesnaku. Hoci sa záhrada pomaly pripravuje na zimný odpočinok, práve teraz môžeme položiť základ budúcoročnej úrody. Cesnak patrí medzi nenáročné plodiny, no ak mu doprajeme správne podmienky, odmení sa nám zdravými a veľkými hlavičkami.

Kedy cesnak vysádzať?

- **Najvhodnejším obdobím na výsadbu je október až november, pričom presný termín závisí od počasia.**
- **Ideálne je sadiť približne 4 až 6 týždňov pred zamrznutím pôdy.**
- **Cesnak by mal pred príchodom silných mrazov stihnúť vytvoriť korene, nemal by však výrazne vyrašiť nad povrch pôdy.**

Kam ho vysadiť?

- Cesnak má rád slnečné stanovište a ľahšiu, dobre priepustnú pôdu.
- Pôda, v ktorej sa dlhodobo zadržiava voda by mohli strúčiky začať hniť.
- Pri výbere miesta myslime aj na striedanie plodín.
- Cesnak by sme nemali pestovať každý rok na rovnakom mieste.
- Ideálne je zaradiť ho do záhona po plodinách, ktoré pôdu príliš nevyčerpali.
- Naopak, vyhnúť by sme sa mali výsadbe po cibuli, póre či inom cesnaku.

Ako správne sadiť?

- **Na výsadbu vyberáme zdravé strúčiky.**
- **Rozoberieme ich až tesne pred sadením.**
- **Väčšie strúčiky spravidla dávajú aj kvalitnejšiu úrodu.**
- **Strúčiky sadíme špičkou nahor, približne 5 až 8 cm hlboko.**
- **Medzi jednotlivými strúčikmi ponecháme približne 10 až 15 cm.**
- **Medzi riadkami ponecháme 25 až 30 cm.**
- **Po výsadbe záhon môžeme prikryť tenkou vrstvou mulču.**

Cesnak v zime

- Po výsadbe už cesnak nepotrebuje veľa starostlivosti.
- Dôležité je najmä to, aby nestál vo vode.
- Ak príde zima s bohatou snehovou pokrývkou, sneh je pre cesnak prirodzenou ochranou pred silným mrazom.
- Na jar, keď začne rásť, je dôležité záhon pravidelne odburiňovať.
- Cesnak totiž neznáša silnú konkurenciu burín.
- Cesnak nevysádzajme príliš skoro, ak je jeseň dlho teplá, môže pred zimou príliš vyrásť a mladé výhonky potom poškodí mráz.

Zaujímavosti

Už starí Egypťania si cesnak cenili natoľko, že ho pri stavbe pyramíd ako súčasť stravy a na posilnenie dostávali robotníci.

- Cesnak sa pestuje už viac ako 5 000 rokov. Poznali ho už starí Egypťania, Gréci aj Rimania.
- Poznáme stovky odrôd cesnaku, ktoré sa líšia veľkosťou, farbou, chuťou aj vhodnosťou na skladovanie.
- Cesnak obsahuje vitamín C, vitamíny skupiny B, mangán, selén a ďalšie antioxidanty.
- Cesnak má v záhrade svoje miesto aj ako prirodzený pomocník proti niektorým škodcom.

OSLOVOVANIE

Oslovenie je prvá vec, ktorou dávame človeku najavo úctu a rešpekt.

V spoločnosti, ale aj v bežnom pracovnom alebo obchodnom styku hrá oslovenie dôležitú úlohu, pretože ním dávame najavo vzájomný vzťah, úctu, odlišujeme formálny a neformálny kontakt a môžeme ním rovnako zalichotiť, ako sa niekoho dotknúť.
Oslovenie je zvyčajne prvým prostriedkom kontaktu dvoch osôb. V oslovení je obsiahnuté nielen označenie, ale aj hodnotenie nášho spoločníka.

Meno nesmieme skomoliť

Ak popletieme alebo skomolíme niečie meno, dopúštame sa veľkej netaktnosti, ktorú nám dotknutý dlho nezabudne. Pred stretnutím si zistíme tituly, presné znenie mena a priezviska a naučíme sa ho vyslovovať.

Čo si počať s titulmi

Rešpektujeme tituly.

Ak sa nám niekto predstaví ako Peter Nový, budeme ho oslovovať "pán Nový". Ak sa predstaví rovnako, ale podá nám vizitku, na ktorej je uvedené Ing. Peter Nový, oslovíme ho "pán inžinier".

Vždy je lepšie titul vynechať ako sa pomýliť, prípadne skomoliť meno.

Vždy oslovujeme tou najvýznamnejšou funkciou alebo najdôležitejším titulom, teda tým, ktorý je vzácnejší. Niekedy však rozmýšľame, či osloviť titulom, alebo funkciou. Aj v tomto prípade dáme prednosť tomu vzácnejšiemu. Riaditeľ nemocnice je často lekár s titulom MUDr., ale oslovujeme ho "pán riaditeľ", pretože v jeho nemocnici je veľa lekárov, ale riaditeľ je iba jeden.

Cennejšie ako akademické tituly doktor, inžinier, magister sú vedecko-pedagogické hodnosti docent a profesor.

Cirkevných hodnostárov oslovujeme civilnou formou.

Kňaza oslovíme "pán farár" alebo "dôstojný pán", biskupa alebo arcibiskupa "pán biskup", "pán arcibiskup", mníšku "sestra" alebo "ctihodná sestra". Arcibiskupa, veľvyslanca, ministra alebo prezidenta môžeme oslovovať kedysi bežným Excelencia, ale budeme pôsobiť dosť staromódne.

Tykanie navrhuje žena mužovi

Oslovenie má niekoľko stupňov dôvernosti.

Najformálnejšie je vykanie a používanie priezviska. Prechodom k dôvernejšiemu osloveniu je vykanie, ale s použitím krstného mena. Najosobnejšie je tykanie. Vykanie a oslovovanie krstným menom je ešte vždy na zvážení toho, kto oslovuje. Môžeme tak oslovovať aj spoločensky významnejšiu osobu. Dávame jej tým najavo, že miera sympatií a blízkosti je taká, že by nám mohla navrhnúť tykanie.

Na pracovisku je návrh na tykanie výlučne v rukých šéfa

Niekedy riešime situáciu, keď nám spoločensky významnejšia osoba navrhne tykanie, ale my si s ňou chceme vykať. Bolo by netaktné návrh odmietnuť, a tak sa budeme radšej tykaniu vyhýbať, alebo mu budeme naďalej vykať. Ak nám tykanie navrhne spoločensky menej významná osoba, môžeme pokojne povedať, že si budeme radšej vykať.

Pane, kde ste boli? Nie - pane, kde ste bol.

Všetky ženy staršie ako dvadsať rokov oslovujeme "pani". Oslovenie "slečna" si necháme iba pre veľmi mladé dievčatá, obsluhujúci personál, alebo pre ženy, ktoré toto oslovenie vyžadujú.

Literárny zdroj: Ladislav Špaček, Veľká kniha etikety

Zdroj obrázkov: http://obrazky.4ever.sk/kreslene/silueta-zeny-a-muza-189685

ŤOPALO

Podľa Magdy Antalíkovej rod. Rusnákovej

Prísady

baklažány, papriky, paradajky, cesnak, soľ, cukor, olej, petržlenová vňať

Postup

1. Baklažán nakrájame na približne 1 cm plátky, posolíme a necháme „vypotiť“. Potom ho opláchneme a osušíme (Obrázok 1).

2. Plátky baklažánu grilujeme. Počas grilovania ich potierame pierkom zmesou oleja, soli a pretlačeného cesnaku (Obrázok 2).

3. Hrubostennú papriku, najlepšie kapiu, opečieme zo všetkých strán (Obrázok 3).

4. Opečenú papriku necháme prikrytú odležať, aby sa šupka uvoľnila. Potom ju ošúpeme a odstránime semienka (Obrázok 4).

5. Paradajky nakrájame na štvrtky alebo ich mierne rozmixujeme. Dáme ich dusiť do trochy oleja (Obrázok 5).

6. Paradajky dusíme, kým sa z nich neodparí prebytočná voda. Ku koncu pridáme soľ, cukor, pretlačený cesnak a hrsť nasekanej petržlenovej vňate (Obrázok 6).

7. Do hlbšej misy vložíme baklažán, dookola poukladáme opečenú papriku a všetko zalejeme pripravenou paradajkovou zmesou (Obrázok 7).

8. Ťopalo môžeme podávať ako hotové jedlo. Zmes môžeme tiež navrstviť do pohárov a sterilizovať (Obrázok 8).

Dobrú chuť!

OBRÁZOK 1

OBRÁZOK 2

OBRÁZOK 3

OBRÁZOK 4

OBRÁZOK 5

OBRÁZOK 6

OBRÁZOK 7

OBRÁZOK 8

SPOLOK SLOVÁKOV Z BULHARSKA

Radničné námestie 9, 821 05 Bratislava

tel.: +421 907 772 130 email: spolokssb@gmail.com web: www.ssb.sk

PRIHLÁŠKA

za člena

Spolku Slovákov z Bulharska

Meno a priezvisko (titul):

Dátum narodenia:

Adresa trvalého bydliska:

Kontakt (telefón, mobil, email, facebook):

Zamestnanie (nepovinný údaj):

Pôvod- z ktorej rodiny a dediny v Bulharsku pochádzajú predkovia:

Prihlasujem sa týmto za člena Spolku Slovákov z Bulharska a vyjadrujem súhlas s odvádzaním členského príspevku.

Dátum: Podpis:

Spolok Slovákov z Bulharska

vás pozýva na

37. stretnutie krajanov

Dňa 10. 10. 2026 (sobota)
O 12:00 (registrácia od 11:00)
V Cube Club, Ľudová 12, Trnava

Program:
UFS Trnafčan
Do tanca hrá DJ Peter
Detská tombola
Odovzdávanie pohárov Tabla
Tombola

Cena lístka: **35 eur** členovia / **40 eur** nečlenovia / **20 eur** dieťa do 10 rokov
V cene lístka: Prípitok, obed, večera, 2 dl vína, citrónová voda
Záväzné prihlásenie: do 3. 10. 2026
Číslo účtu: SK32 1100 0000 0026 2781 8489
Po tomto termíne peniaze nevraciame.